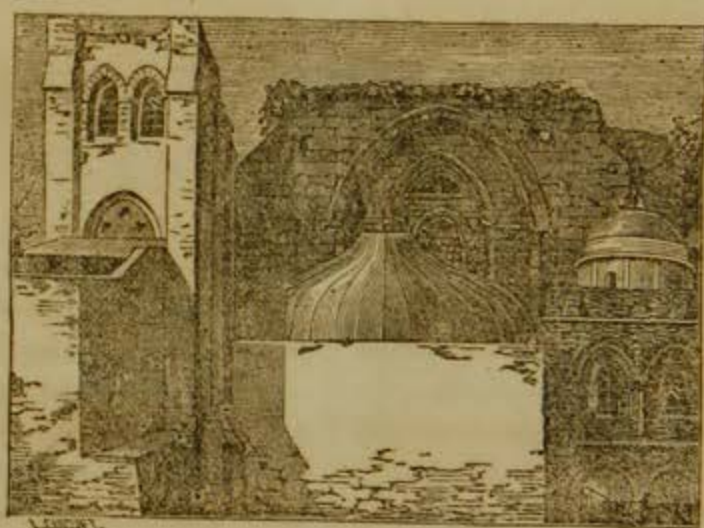

Մ Ի Օ Մ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՕԳԸՅԻՆ • ԲԸՆԸՄԻՐԸԿԸՆ • ԳԻԸԳԻՏԸԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸՔԸԿԸՆ

ՀԻՆԳԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐԶԸՆ ՄԻԸՄԵԸՅ

ՅԵՐՈՒՍԸՂԻՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1870

ՎԱՆՆ. Տ. Տ. ՄԻՐՏԻՉ Արքայան Պատրիարք :

ԳԵՐ. Կարապետ Արքեպիսկոպոս :

ԳԵՐ. Արխատակն Եպիսկոպոս :

ՅՈՒՆՆ. Եպիսկոպոս Սեփեան :

ԽՈՐԵՆ. Եպիսկոպոս Նարայեղեան :

ԱՐԺ. Խորեն վար. փոխ. Երուսաղէմաւոյն :

ԳՈՐԿԵՐԻՆ. վարդապետ Թաթարեան :

ԵՐԵՄԻԱՆ. վարդապետ Ղալաթիոյ :

Տ. ԳՐԻԳՈՐ. քահանայ Պէշկէմաշու :

Տ. ՍՈՒՐԻԱՆ. քահ. Մայր Եկեղեցւոյ աւագ լուսարար :

ԱԼԵՃՃԵԱՆ. մահտեսի Երզնանէն աղա :

ԱՂԱՃԱՆԻՆ. Սկրտիչ և Կարապետ աղայք :

ԱՆՆԱՆԵԱՆ. Պօղոս էֆենտի :

ԱՂՈՍ Սահակ էֆենտի :

ԱՆՈՐԵՂԵԱՆՈՅ. Մարգար և Մարտիրոս աղայք :

ԱՐԱՅՃԱՆ. մահտեսի Սարգիս աղա :

ԱՐԺԻՆՈՒՅ. Անտօն աղա :

ԱՐԱՆԻՆ. Ստեփան Պէշ :

ԲԱՐԱՊԱՆԻՆ. Երմիայի աղա :

ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ. Ստեփան աղա :

ԳԱՐՐԻՔԵԱՆ. Սկրտիչ աղա :

ԳԱՐԵԱՅՃԵԱՆ. Ճանիկ աղա :

ԳԱՂԱՍՏԵԱՆ. Ղազարոս աղա :

ԳԱՅՆԵՂԵԱՆ. Երաւթիւն աղա :

ԳԱՊԱՐԱՃԵԱՆ. մահտեսի Գաբրիէլ աղա :

ԳԱՐԱՍԵՂԵԱՆ. Երզնանէն աղա :

ԳԱՐԱՍԵՂԵԱՆ. Սկրտիչ աղա :

ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ. Գեորգ աղա. (2 օրի.) :

ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ. Երաւթիւն աղա :

ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ. Ղազարէթ աղա :

ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ. Համարաձուժ աղա :

ԳԱՖԱՖԵԱՆ. Երմիայի աղա :

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ. Սիմօնիկ աղա :

ԵԱՂԱՄԱՃԵԱՆ. Աւետիս աղա :

ԵՐԵՐԵՂԵԱՆ. Պօղոս աղա :

ԵՐԱՆԵԱԿ. վարժուհի Սերփիլեան :

ԵՐՈՒՄԱՆ. Կարապետ աղա. (2 օրի.) :

ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. Գեորգ աղա Կեսարացի :

ԷՄԱՆԵՐԵԱՆ. Գաղուստ աղա :

ԹԱՂԱՐԵԱՆ. մահտեսի Ռուբէն աղա :

ԹԱՂԱՐԵԱՆ. Վրժանէն աղա Ժամադարծ :

ԹԱՂԻՐԵԱՆ. Երաւթիւնեան Առաքել աղա :

ԹԱՂԻՐԵԱՆ. Վարդապետ Տաթարեան աղա :

ԽԱՐԱՅԵՂԵԱՆ. Ստեփան աղա :

ԽԱՐԱՅԵՂԵԱՆ. Կարապետ աղա :

ԽԱՂԱՔԵՐԵԱՆ. Ղազարէթ աղա :

ԽԱՂԱՏՈՐԵԱՆ. Գ. մահտեսի Գաբրիէլ աղա :

ԽԱՂԱՏՈՐԵԱՆ. Սկրտիչ աղա :

ԽԱՐԵՐԵՂԵԱՆ. Երաւթիւն աղա Սամուէլեան :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Արեւ աղա :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. մահտեսի Կիրայէնիկ աղա :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Կիրայէնիկ աղա Կեսարացի :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. մահտեսի Սերբէ աղա :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Համարաձուժ աղա Կեսարացի :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Երզնանէն աղա :

ԿԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Սահակ աղա :

ՀԱՃԵԱՆ. Խիկէնտեր աղա :

ՀԱՄԱՄԱՃԵԱՆ. Սարգիս էֆենտի :

ՀԱՐԵՆՈՅ. Եօհան աղա :

ՀԱՐԵՆՈՅ. մահտեսի Արաւշամ աղա :

ՀԻՆԵՔԵԱՐ. պէշկէնտեան Սողոմոն էֆենտի :

ՂԱՂԱՐՈՍԵԱՆ. մահտեսի Խաչիկ աղա :

ՂԱՂԱՐՈՍԵԱՆ. Քրիստոսոստոս աղա :

ՂԱՂԱՐՈՍԵԱՆ. Սահակ աղա :

ՄԱՊԱՐԵԱՆ. մահտեսի Սարգիս աղա :

ՄԱՊԱՐԵԱՆ. մահտեսի Սարգիս Խաչիկ :

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. Մանուկ աղա :

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. Երզնանէն աղա Կեսարացի :

ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ. Սեմեդիւրի աղա :

ՄԻՐԻՏԻՉԵԱՆ. Միարտունութիւն Դ. Վենետիկ :

ՄԻՐԻՏԻՉԵԱՆ. Միարտունութիւն Դ. Վենետիկ :

ՄԻՐԱՆԵԱՆ. Խաչատուր աղա :

ՄԻՐԱՆԵԱՆ. Վարդէրս աղա :

ՄԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Սամուէլ աղա :

ՄԻՐԱՅԵՂԵԱՆ. Մանուկ աղա. (2 օրի.) :

ՄՈՒՍԻԿԵԱՆ. Եակոբ աղա :

ՄՈՒՍԻԿԵԱՆ. աղա աղաւանդի Աճեման Վանեցի :

ՄՈՒՍԻԿԵԱՆ. Գեորգ աղա :

Եակոբեան Պօղոս աղա :

Եակոբեան Կարապետ աղա :

ՆԱԺԱՆԵԱՆ. մահտեսի Համարաձուժ աղա :

ՆԵՐՍԵԱՆ. Գրիգոր աղա :

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ. Պետրոս աղա :

ՆՈՐԱՏՈՒՆԵԱՆ. մահտեսի Գրիգոր աղա. (2 օրի.) :

ՆՈՐԱՏՈՒՆԵԱՆ. Եակոբ էֆենտի. (2 օրի.) :

ՆՈՐԱՏՈՒՆԵԱՆ. Սիմօնիկ աղա. (2 օրի.) :

ՀԱՆԱՆԵԱՆՈՅ. ընկերութիւն Սեբաստիոյ :

ՀԱՄԱՄԱՃԵԱՆ. Աւետիս աղա :

ՈՍԿԵՐԻՉ. Սարգիս աղա :

ՀԱՄԱՐԵՂԵԱՆ. Գրիգոր աղա :

ՀԱՅԵԱՆ. Պաղտատար աղա Բինկեանցի :

ՀԱՅԵԱՆ. Սկրտիչ աղա Բինկեանցի :

ՀՐԱՃԵԱՆ. Սարգիս աղա :

ՀՐԱՅԵԱՆ. Մեկրտի աղա Արապկերցի :

ՀՐԵՂԵԱՆ. Մանուկ աղա :

ՀՕՊԱՆԵԱՆ. Ղազարոս աղա :

ՊԱՂԵԱՆ. Սարգիս Պէշ :

ՊԱՂԵԱՆ. Անտօնիկ Պէշ :

ՊԱՂԵԱՆ. Եակոբ Պէշ :

ՊԱՐԻՈՂԵԱՆ. մահտեսի Խաչատուր աղա :

ՊԱՐԻՈՂԱՅԵԱՆ. Աւետիս աղա :

ՊԵՂԵՐԵԱՆ. Խաչատուր Պէշ :

ՊԵՂԵՐԵԱՆ. Սարգիս աղա :

ՊԵՂԵՐԵԱՆ. Սկրտիչ աղա :

ՊԵՂԵՐԵԱՆ. Գեորգ աղա :

ՊՕՇՆԱԿԵԱՆ. Սարգիս աղա :

ՊՇՅԱՃԵԱՆ. Սիմօն աղա :

ՍԱՂԱՅԵԱՆ. Ալեքսանդր աղա. (2 օրի.) :

ՍԱՆՈՒԿ. ընկերութիւն Էրզնու :

ՍԱՐԴԱՅ. Եակոբ աղա :

ՍԵՐՈՒԿԵԱՆ. Տարժօր էֆենտի :

ՍԵՐՈՒԿԵԱՆ. Երաւթիւն աղա :

ՍԵՒԵՐԵԱՆ. Ղազար էֆենտի :

ՍԵՐԱՏԵԱՆ. Երաւթիւն աղա :

ՍՈՒՐԱՐԱՆԻԿԵԱՆ. Նիկողոս աղա :

ՍՈՒՐԵԱՆ. Երզնանէն էֆենտի :

ՍՈՒՐԱՅԵՂԵԱՆ. Կարապետ և Բարսեղ աղայք :

ՍՈՒՐԱՅԵՂԵԱՆ. մահտեսի Սկրտիչ աղա :

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ. Արաւշամ աղա :

ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ. Գրիգոր աղա :

ՏԱՄԱԹԵԱՆ. Եակոբ աղա :

ՏԱՄԱՐԱՆԵԱՆ. Արաւշամ աղա :

ՏԱՌԵԱՆ. Ե. Առաքել էֆենտի :

ՏԱՌԵԱՆ. Պ. Առաքել էֆենտի :

ՏԱՌԵԱՆ. Պ. Սկրտիչ Պէշ :

ՏԱՌԵԱՆ. Ե. Ներսէս էֆենտի :

ՏԱՌԵԱՆ. Պ. Նուսէ օրիորդ :

ՏԱՌԵԱՆ. Պ. Սիմօն Պէշ :

ՏԵՐԵՂԵՆՈՅ. պատուելի Երզնանէն աղա :

ՏՕՂԱՄԱՃԻ. պաշի մահտեսի Գաբրիէլ աղա Բեմա :

ՏԵԱՆ. :

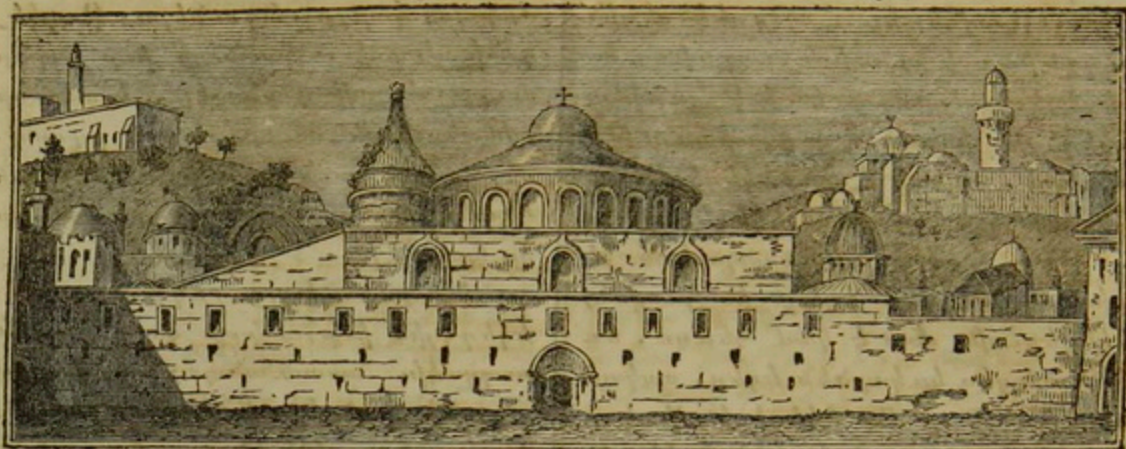
ՏՕՆԵՂԵԱՆ. Եակոբ էֆենտի :

ՐԵՍԻՈՒՃԻ. պաշի մահտեսի Սկրտիչ աղա :

ՓԱՆՏՈՍԵԱՆ. Գեորգ աղա :

ՓԱՓԱՊԵԱՆ. Գեորգ էֆենտի. (2 օրի.) :

ՓԵՂԱՐԱՄԱՃԵԱՆ. մահտեսի Սկրտիչ աղա :

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 2.

Մ. Մ Ս Ա. Գ Ի Ր

ՓԵՏՐՎԱՐ 28.
1870.

Ս. Զ. Գ. Ա. ՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

ՄԻՕՆԻ արդոյ բաժանորդները կը փախադէին անշուշտ որ Միօնի էջերը պարունակեն կրօնի և հաւատոյց վե. բարբերեալ խնդրոյց վրայ եւս : Կա. լատիկ բաժանորդացս այն փախաբը կը փութամք լեցնել այսօր կրօնի վե. բարբերեալ հարկաւոր խնդրոյ մը վրայ խօսիլ սկսելով : Այս հարկաւոր խըն. դիրը բոլորովիննոր չէ ըստ որում 1864ի վերջերն ծագումն առնելով դեռ վեր. ջացած չէ . այսինքն իւր լուծումն չա. ռաւ ըստ իւր հեղինակին փափաքա. նայ . (Թէ ինչո՞ւ վարդապետները չեն պատասխաններ :

Այս հարկաւոր խնդիրն ուրիշ բան չէ . եթէ ոչ հռովմէադաւան հա. յոյ մեր հայոցս ունեցած դաւանու. թեանց վրայ ունեցած նայեցուածքը

Ե

Հինախն դարբերութիւնս անուանեալ հեր. քել : Սա այս տարբերութիւնները գտած է այսօր Վ իէննայի Միսիթա. րեան միարաններէն Հ. Յ. Գ. (Հայր Յովսէփ Գաթրճեան) . որոնք այն կը տարբերեն Հայոց եկեղեցին Հռով. մայ եկեղեցիէն . սակայն հայաստա. նեայցս սուրբ եկեղեցւոյն ուղիղ դա. լանութիւնն ալ կը հաստատեն :

Գրքիս հեղինակը մեջ բերելով Հռովմէական եկեղեցւոյ ինչ ինչ դա. լանութիւնները , և Հայոց քանի մը մանր բրիտանեականները , տանց մե. ջէն տարբերութիւններ կը հանէ ըսե. լով որ Հայոց եկեղեցին այն կէտերու մեջ յանչափօ հեռացեր է Հռովմայ ե. կեղեցիէն , որն սր ամէն եկեղեցիներէ աւելի մօտ է եղեր Հռովմայ եկեղեց.

4

ւոյն : (Արովհետեւ Հայոց եկեղեցին ուղղափառ է ուստի և ուղղափառ եկեղեցեաց մօտապոյն է . իսկ Հռովմայ եկեղեցին փոխած է ուղղափառութե ծէսերը . ուստի Հայոց եկեղեցին ալ հեռագոյն է հռովմայ եկեղեցւոյն) :

Սեղ համար հետաքրքրական չէ գիտնալ թէ մեր եկեղեցին հռովմայ եկեղեցւոյն մօտ է կամ հեռու . եւ թէ այնպէս կը կարծեն եղեր . սակայն սա գիտեմք որ մեր եկեղեցին ՚ի սկզբ բանէ և այս օր և է եկեղեցիէ անկախ առաքելական եկեղեցի է . (Թաղէոս Ս) . Առաքելալէն և Արքարու օրերէն սկսեալ : Այս ամենէն՝ քաջ գիտնալու է Հռովմայ եկեղեցին թէ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին Քրիստոսի Տեառն մերոյ՝ անուամբ բն հիմնեալ և անկախ է ուրիշ որ և է գլուխներէ իւր կաթուղիկէն . թեան գլուխն զՔրիստոս միայն գիտնալով : Զընդունիր ամենեւին դաւաճում թիւն՝ այս Հռովմին կամ Յայնին ընդունածն է ըսելով . այլ կ'ընդունի որ եւ է դաւանութիւն այս ուղիղ է ըսելով :

Թող Հռովմայ և Յունաց եկեղեցիները սուրբ ժողովոց կարգն ընդունին Քաղկեդոնի ժողովը : Հայաստանեայց ուղղափառ և ոչ հռովմէական եկեղեցին մերժելով կը մերժէ զայն ժողովոց շարքէն դուրս . վասն զի ուղղութեան մէջ չունենէր զայն . վասն զի սոյն ժողովին մէջ Աստուծոյ հոգին չէր խօսողը . այլ մարդոց կիրքը . թողեալ զաստուծոյն զմարդկան խորհին . (երթ յետոս իմ սատանայ . զի ոչ խորհիս զաստուծոյն այլ զմարդկան) : Արքամարութի ժողովը և խնդիր մը կը սկսի քննել թէ առաջին բաղմոցն Յայնը պիտի նստի թէ Հռովմայեցին :

Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին անկախ ըլլալով ազատ է սուրբ

ժողովոց կարգը չընդունելու Քաղկեդոնի ժողովը : Վասն զի իւր գործը սուրբ ժողովի գործ չէր . և անունը տիեզերական սուրբ ժողով ըլլալով . մէջ տեղը յաւնական և հռովմէական կիրքերը գահ յափշտակելու համար կը կրօու էին :

Հայաստանեայց ուղղափառ Ս . եկեղեցին իւր անկախ գործերով և ուղղակի աստուածաբաշտութեամբը յայտնի ըրած է ամեն քրիստոնէայ եկեղեցիներու թէ ինքը տաճարացեալ է Աստուծոյ հոգւով և ճշմարտութեամբ միայն երկրպագելով . « Հոգի է Աստուած և՛ երկրպագւեալ նորա հոգւով և ճշմարտութեամբ պարտ է երկիրպագանել » :

Թող Հռովմայեցին և հռովմէադաւանք երկրպագեն ՚ի հռովմ Պապէրու օրինօք . Յոյն երկրպագէ ՚ի սօլիս և յայլուր իւր Պատրիարքաց օրինօք : Հայը երկրպագեց և պիտի երկրպագէ դարձեալ եւ ՚ի Հայաստան ՚ի ստորոտս Աստեաց եւ յայլ ամենայնուրեք հոգւով և ճշմարտութեամբ իւր առաքելաւանդ եկեղեցւոյ օրինացն հետեւելով :

Հռովմէադաւան հայոց այս տէրտակ անդադար և շարժադի աստուածաբանութեանցն արդէն շատ անգամ ընտիր և կատարեալ պատասխան տուած է հայաստանեայց Ս . եկեղեցին : Սակայն որովհետեւ զըստաբանողին լուել և իւր սխալը կամ զըստաբանութիւնն յետոս կոչելը բնութեան մէջ երեւցած չէ . և կամ խիստ չափաւոր պիտի գտնեմք հնոց մէջ ալ պատահած այսպէս . ուստի ինչպէս ալ որ հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին նոցա պատասխանէ . դարձեալ նոքա պիտի չլռեն : Արդէս զի վերջին խօսքն իրենք խօսած ըլլալով ռամկին կամ թէ (բոտ իւրեանց մօտայ) իգտական սեռին կար-

Տեղեկեն թէ յայնքան չափով, և ցայ
տուին նոյա հերիտիկաութիւնը, ո.
րոնք եւս իրենց գէմ պատասխան չը
գըռնելով լռութեամբ ընդունեցին:

Հռովմէագաւան աղգայիններէն
ճշմարտութիւնն հասկնալով ոմանք եղ-
բարք որոնք միշտ ընդունած են և ճա-
նաչած հայաստանեայցս (1). եկեղեց-
ւայ աւարեւակաւութիւնը և նորա գա-
ւանութեանց ճշմարտութիւնը, թող
չտուին և չկործեն որ զիրենք ՚ի շարս
ռամիկին կը դասենք մեր խօսքին ընթա-
ցիցը մէջ. այլ կը ճանաչենք որ իրենք
ոչ միայն զպայտանքներ ունին զգալի
լոյսը տեսնելու, այլ եւ ճշմարտու-
թեան իմանալի լոյսն հասկնալու իմա-
ցումն ունենալին եւս կ'ընդունինք:

Այս խօսքերնիս ալ թող չհպա-
րաստեցանէ պատգաւաւան գաթըր-
ձեանի պէս Հայ (Կառուածաբաննե-
րը (չաղփազիները եւս պիտի ըսեմ)
թէ այս ճշմարտութիւնը ճանաչող
մարդիկն ինչու ՚ի նոր Արեւիկէ հեթա-
նոսայ այսինքն ՚ի հռովմէ կ'երկրպագեն
միայն, և անկէջ դուրս փրկութիւն չը-
լալ գիտեն: ասոնք ինչո՞ւ կ'արհամար-
հեն հապա օտար եկեղեցիները որոնք
սրտաբոյ: հռովմայ են, ինչո՞ւ հայոց հեա
խօսակցելուէն համար խոստովանահօր
գրած ապաշխարանքն ամենայն սիրով
կը տանին, արդարանալու և հաղար-
գութեան արժանանալու համար:

Ասոր հաւատարմն որ շատ անգամ
արտասանուած է գիտուն բերաններէ,
կը կրկնեմք դարձեալ որ իրենց կանա-
նւոյն նախադաշտումը միայն եղած է,
Բառ որում իգական սեռի սկզբունքը
փոխել ամենադժուար է, և արակա-
նաց ալ առ իգականս ունեցած սէրը
կ'առաւելու միշտ իգականաց առ ա-
րականս ունեցած սէրէն, ուստի հերիք
է որ անգամ մը իգական սեռը խա-
ռած է այս տգէտ կամ խաբերաց

աստուածաբաններուն (պատգաւաւան
Հայ աստուածաբանները ինչպէս Գա-
թըրձեանն ու իր ընկերները, որոնք
Պօլսոյ մէջ հասունեանի հովանաւորու-
թեանը տակ Կառուածաբանից ժողով
մը կը կազմեն և չեն գիտեր և չեն
հասկնար Աւետարանի խօսքերը և կամ
չեն ուզեր հասկնալ. վստէ զի կամ
տգէտ են որ իրենց սխալը կը պնդեն
և կամ խաբեբայ են, այսինքն գիտ-
ցածնուն հակառակը, և որ տեսակ ըն-
թացք որ իրենց շահուն դայ, զոյն ՚ի
գործ կը դնեն, ինչպէս է Հայոց Ժո-
ղովդէն մաս մը բաժնելով և անոնց
վրայ հռովմայ անունն աւելցնելով ա-
ռանձին ժողովուրդ մը կազմելու ջա-
նալին, որպէս զի կեղեքեն ոյն անմը-
ռունջ ժողովուրդն համարձակ առանց
հարցանող մ' ունենալու:) այնուհե-
տեւ ՚ի հարկէն է արանց ալ կանանւոյն
հետեւումը, ինչպէս որ Սողոմոն ան-
գամ Էրանգուգական խմաստութեամբ
ընն հանդերձ պատրեցաւ իւր սիրած
կինէն: Աւ կնոջ այս խաբէութիւնն
ի սկզբանէ ըրողուն փնասն առհասա-
րակ մարդկութիւնը կրեց. Արուն վը-
րայ խօսիլ անգամ հարկ չէ, այնչափ
քաջ գիտեն ամեն մարդիկ:

Ասոր ապացոյց մ' ալ որ այս տեղ
պիտի դնեմք, կարծեմք թէ աւելի սի-
րով պիտի ընդունուի, և համոզիչ ալ
պիտի ըլլայ անոնց որոնց որ կը խօսինք.
Թէ իրենց ընթացքը միշտ խաբեբա-
յութեան եղած է:

Անկէջ քառասուն տարւոյ չափ յա-
ռաջները այս պատգաւաւան հայ վար-
դապետներէն ոմանք, որոնք աւելի
աստուածութեամբ վառուած են եղեր
հռովմայ օրհնութեանց և ներողու-
թեանց տալովիչ հրովր, մտած են կա-
նանց սեռի մէջ և զանոնք այնպէս խա-
բեր են որ իրենք չէին հաւատար և
կարծէր թէ այսչափ յաջողէին, և ի՞նչ

է այս յաջողութիւնը . սորա կը տրա-
մաբանեն անմիտ կանանւոյն ըսելով .
հերետիկոսներն Մատուծոյ տեսութե-
նէն մերժեալ են . Պապին աշխարհի վը-
րայ Մատուծոյ փոխանորդ և հռովմայ
կաթողիկէ եկեղեցւոյ գլուխ ըլլալը
չնդունող ու չհաւատացող ազգերը
թէեւ քրիստոնեայ ալ ըլլան և հին և
նոր կտակարանաց պատուիրած ամէն
օրէնքներն ու պատուիրանները կատա-
րեն , դարձեալ հերետիկոս են , և Մա-
տուծոյ տեսութենէն մերժեալ . վասն
զի արտաքոյ հռովմայ չիք փրկութիւն .

Ինչպէս որ հրէից սրբութեան օ-
րէնքը կը պատուիրէր որ այլազգեաց
հետ յարաբերութիւն չընեն , նոյն-
պէս կը պատուիրէ ճշմարտութեամբ
հռովմէական կաթողիկէ (կարծե-
ցեալ) Եկեղեցին ալ հաւատացելոց որ
հերետիկոսաց և հերձուածողաց հետ
հաղորդակցութի կամ յարաբերութի
չունենան . իւր ժողովրդեան կը սորվե-
ցնէ թէ Զայոց Բազմ հրետիկոսէ ,
վասն զի կաթողիկէ Եկեղեցւոյ գլ-
ուխ զՔրիստոս կ'ընդունի և ոչ ըզ
Պապ , վասն զի Հռովմէն դուրս ուր
որըլայ Մատուծոյ օրհնութիւն կ'եր-
գէ և կ'երկրպագէ : Ուստի և դուք
սրբահիք , Ուրբ Մատուածածնի որ
դեգրեցեալքդ պէտք էք իբրեւ ի սա-
տանայէ խորշիլ երբ հայ մը տեսնէք .
ամենեւին բարեւ չտայք ու չառնէք .
եթէ Ձեր զաւակներն ու փեսայներն
ալ երբէք այս տեսակ հաղորդու-
թիւն մ'ունենան անոնց հետ ,
մեղքը ձեր վիզն է . և դուք պիտի
քաշէք անոնց բաժին դժոխոց տան-
ջանքն ալ վասն զի աստուածաբաշտու-
թիւնը մայրերուն պարտաւորութիւ-
նն է սորվեցունել իրենց մանկանց .
և երբ չզոռչանան զարիւն նոցա ի
ձեռաց ձերոց խնդրեցից կ'ըսէ մար-
գարէին բերանով :

Դուք զձեզ պարտաւոր կե-
ցունելու չէք . բանի որ ձեռքերնիդ
ժամանակ ունիք աշխարհի մէջ . ըզ-
գուշացուցէք զանոնք ալ միանգամայն
հերետիկոսաց տեսութենէն . (մինչ
դեռ աստուած կը պատուիրէ չգիտ-
ցողները սորվեցնել , անհաւատները
քարոզել , գայլերու մէջ իր աշակերտ-
ներն իբրեւ ոչնար խրկելով .) Թող
բաժնէն անոնցմէ իրենց առուտուն
անգամ եթէ ունին . վասն զի հաւատ-
քը անձնական շահերու վրայ փոխա-
նակելը Թերահաւատութե ամենագլ-
ուարաններէի մեղաց (իբրեւ թէ 1000
— 2000 զըշով ներողութեան թուղթ
մը ստանալ անկարելի եղած ըլլար ,)
մէջ կը ձգէ զմարդ : Հեռացէք , հե-
ռացէք հերետիկոսներէն որ ձեր ըն-
դունած Ս . հաղորդութեան խորհուր-
դն ի դատապարտութի չըլլայ . եթէ
կարելի է ջանացէք որ հերետիկոսի
լեզուաւ ալ չխօսիք երբէք . (որպէս
թէ Զայոց լեզուն հերետիկոսի լե-
զու եղած ըլլայ և ուղղափառ այսին-
քն սպառաքաւան հայ սրբահիներ-
բու բերանն առնելու անարժան :)

Մենախնդ՝ Գաղատացի . որ դեռ
Պողոս առաքեալի քու վրայ կնքած
տիտղոսը չկրցար փոխել , գաղատացի
մէկէն ի մէկ հաւատացիր թէ Վրիս-
տոս Մատուած արքայութեան բանա-
լինները բոլոր պապին է տուած է , և ով
որ պապին բռնածին հակառակի , Մա-
տուծոյ կը հակառակի , և ով որ նորա
ներողութիւնը կրնդունի մի անգամ ,
արքայութեան մէջ այսչափ քառակու-
սի կանգուն աեղ ունի . խնդ՝ Գա-
ղատացի , քու կին հարազատ եղբայր-
ներդ Թողուցիր , զքեզ երկնող ու ծը-
նող մայրդ ուրացար , այլոց յորդիւս գը-
րեցար : () տարին որդեգիր եղար .
արծիւի ձուէն ծնար , այսօր ագռաւ
ըլլալու մէջ փառք կը փնտռես , բարձ-

լուծենէ՛, յերկիր խոնարհեալ (ճշմարտութենէ՛ բոլորովին զրկուած կոյր տգիտութեան թանձրամած խաւալաւ պաշարեալ) մայրենի լեզուդ կորսնցունելով ազգութեան պատիւդ զոհելէ՛ զատ բարբարոսիան թափառեցար օտար լեզուաց մէջ. Աստուած պաշտութիւնը ձգելով պապագաւաւնութիւնը ժառանգեցիր . . . մենք դարձեալ ըստ բանի սուրբ Աւետարանի կը գթամք մեր եղբարցդ վրայ և կաղօթեմք որ դարձեալ երկնից պարգեւօք կարողանայք թոթովել պապական բռնաբարոյ լուծը և ստանալ Ա. Աւետարանի լուծը որ քաղցր է եւ փոքրոգի :

Այս աստուածաբանները այնչափ յաջողեցան համոզել զկանանին հայոց հետ յարաբերութիւն չընելու, որ մինչեւ անգամ զիրար բարեւեղին և առևտրական յարաբերութիւնին դադրեցնելէ զատ, բոլորովին մոռցան Հայոց լեզունալ, և սկսան ոմանք տաճկերէն խօսիլ և ոմանք գաղղիերէն որպէս զի հերետիկոսի լեզուաւ խօսած չըլլան և չխօսին : Այս կանանւոյն պարզ մտութեամբ խաբուիլն ալ հետեւեալ դէպքէն յայտնի կ'իմացուի :

Արբ ասոնք հաստատապէս միտքերնին դրած են որ երբեք հայերէն չը խօսին, մոքերնին կ'ուգայ թէ իրենց վերապատուելիները ինչու հերետիկոսի լեզուաւ պատարագ կ'ընեն. կը բողոքեն միաբերան որ այնուհետեւ սուրբ պատարագի խորհուրդը չեն ուզեր լսել որ անգամ մ'ալ հերետիկոսի լեզուաւ ըլլայ, ուստի պէտք է լատիններէն ըլլայ միշտ որն որ հռովմէականաց սրբազան լեզուն է : Ասկայն խաբեբայից տագնապը տես հիմայ ինչպէս պիտի պատարագեն. երբ իրենք լատիններէն կամ ուրիշ լեզու չեն գիտեր, տաճկերէն լեզուաւ ալ

պատարագելու Ա. Պատը հրամայեր հայերէն պատարագէն ալ կանանին պիտի գայթակղի : Ի՛նք հիմա խրատիչ մը որ ուսուցանէ այս աստուածաբաններուն թէ այս երկապարանութեան ո՞ր ծայրն ընդունին :

Այս պատմութիւնը մեզ պատմուած է, հռովմէական հայ անհատէ մը որն որ թէպէտ հայատտանեայց Ա. Ա. կեղեցւոյ Ա. Ա. լազանին ծնունդ է սակայն իւր մանկութեան հասակէն սուցա վարմին մէջ բռնուած. և կը պախարակուի միշտ իւր ընտանիքէն ու ազգականներէն վերապատուելիներու լուծին հետեւելով և անոնց ըսածներուն ականջ չկախելովը : Ինչո՞ւ կանանին նենգաւորին չարութեամբ անձնական շահու համար տուած խրատը բարեմտութեամբ մարդկային ազգի փրկութեանը նպատիւ չառնելով, բնութեանն արթնցած ժամանակը պիտի ընդունի իբրեւ գայթակղեալ իւր ընկերը. և եկեղեցւոյ քարոզի ունկընդրութենէն վերադարձած իբրեւ հերետիկոս կամ իբրեւ հեթանոս պիտի մերժէ իւր ընկերը : Ար վարդապետին պիտի հասկցնեմք, զոր աստուած զուգեաց մարդ մի մեկնեսցէ ու աստուած ծային վճիռը և անոր հրամանը : «այնուհետեւ ոչ են երկու, այլ մի մարմին ու եկեղեցւոյ միացուցածը բաժանողն ո՞լ է :

Այն, հռովմէագաւաւն հայ վերապատուելիներուն, շատ մը քօլեճիներու մը մէկ անօրէնութիւնները մէջ բերեմք, որոնք աւետարանի հակասութիւններն են :

Անշուշտ կը միայ անաչառապէս պատասխանել Վաթրըճեան վերապատուելիի հատուած առ հատուած գրուածոց, և իւր ունեցած կոչումները լմնցնել ուր որ պակաս կը խօսի և կ'ուզէ լուծեամբ անցնիլ :

Քրիստոնէական հաւատոյց տղեր-
քն ու կայանքը միանգամայն սուրբ
Լեւտարանն է . Վարդապետաց կամ
Ս . հարց գրուածքներն անոր համար
կ'ընդունուին եկեղեցւոյ մէջ , վասն
զի սուրբ Լեւտարանէն առած կ'ու-
սուցանեն առանց երբէք բան մը պակ-
սեցնելու կամ աւելցնելու . հաւատոյց
վերաբերեալ գրքերը Լեւտարանաւ
կը հաստատուին , և ոչ հարց գրու-
ածքներով :

Լստուածութիւնն իրացելի կտա-
կարան կուտայ Սովսեօի ձեռամբ , սա
կայն Սարգիսները կ'արգելուն զայն կար-
գալու ժողովրդեան , և թալմուտ կը
յօրինեն անոնց կարգալու համար . քա-
նի որ տէրօջը պատուիրանն առ ժողո-
վուրդն է , ժողովրդեան ինչո՞ւ պիտի
արգելու իւր պատուիրանաց գիրքը
կարգալու , կամ թէ ծառայ մ' ինչ
պէս կրնայ արգիլուած ըլլալ առ ինքն
եղած պատուէրն յիշելէ : Լսոր ճիշդ
օրինակն ունի մեր վերստպատուելին .
նոր կտակարանը մէկդի առած մէջ կը
բերէ մեզ հարց ըսածը . այնպիսի հարց
գորս չճանաչէր երբէք Հայոց ազգը
և Եկեղեցին :

Եյնպիսի երկչոտութիւն կը մերձե-
նայ որ Լեւտարանի վիճալութեանց ,
կտրճես թէ աշխարհ վասն պիտի փրկ-
չի . բերելիք վկայութեան հարիւր բա-
ռէն երկու հատն հազիւ կրնայ բերան
առնուլ , միւսներն հետս թողլով իւր
մտացն յարմարցնելու մտօք : Հօգ չէ
եթէ ասոր նման հազար մէկ հատ առ-
տուածաբաններ միաբանին , ողջամիտ
ներուն և ոչ մէկը չեն կրնար համո-
ղել թէ « փրկութի' ի հրէից է » ըսե-
լով . « Պտպ ի Հօովմէ , արտաքոյ հը-
ռովմայ չիք փրկութիւն » ըսել կուզե-
աւետարանը :

Եյս և ասոր նման խաբէութիւն
ները պիտի հերքեմք հեռզհեռէ Սիւ-

նի միջոցաւ հրատարակելով , և պիտի
յայտնեմք վերապատուելիներուն թէ
ի՞նչ սխալ ունին հօովմայեցիք այդ
հիմնական տարբերութիւններով Հա-
յոց եկեղեցիէն տարբերելուն մէջ :

Վիստար Նպատակնիս ուրիշ բան
չէ , և թէ ոչ յիշեալ վերապատուելիին
իւր այս հէջնակալութեամբ ժողովրդ-
դեան մէջ սերմանած ցրտութեան ու-
րումն յարմատոյ խել . արդէն որոնք
որ բուն գայթակղեալք են , պատրած
են իրենց կտրճեացը կամ յուսոյն մէջ ,
և սրոնք որ գայթակղած չեն , անչաւ շո-
եմք որ նոքա պիտի շահին :

1870 Փետրւար 9 .

ՅԵՐՈՍԱՂԷՄ :

* * *

Գատխարակալ թէ՛ վրայ խօսուած
յետագայ ճառը կը գնենք Սիօնի մէջ
Ղերմաներէնէ թարգմանեալ ընթեր-
ցասիրաց փափաքը լեցնելու համար :

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ ԺԱՂՈՎ .

Հատ տարիներից առաջ՝ ընթեր-
ցայ ես այս տեղ մի ճառ՝ կանանց թէ՛
հին և թէ՛ քրիստոնէական ժամանակի
գրութեան վրայ , որ վերջն էլ հասաւ-
կանանց այժմեան զարգացման ձեւին
որին աւելի հետամուտ լինիլ չ'կարու-
ղացայ : Եյնուհետեւ շատ անգամ
առաջարկուած է ինձ՝ մի ուրիշ ճա-
ռում անել , այսինքն այն ժամանակուայ
միայն համառօտ նկատածս աւելի ըն-
դարձակել : Որովհետեւ նոր ժամա-
նակներումս այս ցանկութիւնը մի նոր
ուղղութիւն ստացաւ , որի մէջ ես էլ
յիմ կողմանէ պարտաւորուած եմ ժա-
մանակին յարմար և արդիւնաւոր հա-
մարել սրա վրայ խօսիլը , չ'կամեցայ

խորշիլ այս նիւթը կրկին վերառնելուց, որ գուցէ որանալ մի աւելի ներգործիչ շարժում առաջ բերուի :

Յանկալի է լուծել այս հարցը թէ՛ ինչպէս պէտք է օգտուէտ կայույս նել կանանց մասու ճ հասակի կրթութեան համար այն միջոցը կամ ժամանակը, երբ նրանք իրանց ուսման ընթացքը աւարտում են վարժարանում, այսինքն 15, 16 տարեկան դառնալուց յետոյ, Այս հարցին պատասխանելու համար, որ այս աւել կամենում եմ փորձ փորձել, պարտաւոր եմ ըմբռնել այս նիւթը իրա աւելի հեռուոր կապով :

Շուտով երկու հարիւր տարի կը լինի, որ Փեննելն գրեց աղջկերանց կրթութեան վրայ գիրքը : Այս սկսում է այս պարբերութիւնով : Աղջկերանց կրթութիւնից աւելի զանց աւելաբան չ'իտ : Թէ՛ նա միշտ գեռ մի և նայնք Ֆրանսայի համար պարտաւորութեամբ կը լինէր աւել, մինչեւ այս նոր ժամանակներս շատ անգամ կրնուած է : Բայց ինչպէս է Վերամանկուած այս կարմանէ :

Յօժօրութեամբ կարելի է խոստովանիլ, որ մեզանում չ'են պակաս աղջկերանց կրթութեան և զարգացման համար՝ ոչ չափաւորութիւններ (Interesse) և ոչ զանազան ու թանկագին կարգադրութիւններ (Einrichtungen) . բայց այնու ամենայնիւ համարձակելի է խօսել մի զանազանութեան վրայ : Սակայն ինչ հասցեով է ուղղուած մի այսպիսի յանդիմանութիւն (Vorsurf) Այն է խօսակցութիւնը լինէր արանց մատաղ հասակի վրայ, այսօր մեզանում կառավարութեան կը վերաբերէր . ուրովհետեւ նա Տղերանց և պատանեկաց վարժարանները տէրութեան կարգաւորութեան տակն է մտցրել այն պայմանով, որ նրանցում այն ճանապարհները բացուին, որոնք ստրկող

տանում են դէպի տէրութեան բարեկեցութեան պահանջած նպատակները : Այն է այս տեղից նայինք կանանց մատաղ հասակի կրթութեան դրացի նա հանգին, անպատճառ անտեղ կը տեսնենք իսկոյն մի մեծ անհաւասարութիւն, այն է թէ՛ տէրութիւնը նրանց համար իրա միջոցներից մի փոքր աչախոյս բան է վեր գնում, համեմատելով արանց վարժարանների հետ : Բայց պիտի զարմանանք որա վերայ և մի նորագոյն Ֆրանսիացի հեղինակի հետ գտնենք : « Այս ինչ հակադրութիւն է . մենք տալիս ենք միւս սեռին արտաքին ամենակարելի յարգանքներ . բայց բացառում իրաւունք : Այնք նրանք ունին աւելի փոքր իրաւունք, աւելի փոքր ընդունակութիւն, աւելի փոքր հոգեկան կարիք » : Կարելի է այս հարցերին պատասխանել « ոչ » : Բայց այնու ամենայնիւ մեզանում եղած յարաբերութիւնը գլխաւորապէս ուղիղը համարիլ, աղջկերանց դատարարութիւնը այնչափ միայն խիստ կանոնի տակ է, ինչպէս ընդհանուր ժողովրդական վարժարանում առաջ գնում : Անցածներումը շատ բան ինչ որ կանանց սեռի կրթութեան համար լինում է . բարձիթով է զարգանում : Այսպէս անուանուած Դոմարի վարժարանները կառուցուած են քիչ բացառութիւններով կամ առանձնապէս ձեռնարկութեամբ . կամ կամաւորապէս քաղաքական հասարակութիւններից և չ'ունին ընդհանուր մեարանական կանոնագրութի (Vorschrift) ներքին կարգադրութեան և ուսանելու ձեւի համար, թէեւ ձեւացած է լինի հետ զհետէ մի յայտնի համաձայնութիւն, որի վրայ էլ բնականաբար տարածանում տէրութեան ընդհանուր վերատեսչութիւնը :

Բայց տէրութեան կողմից այս թոյ

լատուութիւնը՝ ալ դեօք այս դէպ
քում մի անհոգութիւն է, Այսմ չը
պէ՛ք է նոյն վերաառնուութիւնը կամ
հայեցողութիւնը, որով յայտնի է
թէ՛ ինչն է օգտաւէտ պատանինքէն
ամենի բարեկեցութեան համար, այն
խորին նշանակութիւն էլ ստանար,
որ կ'անանց կրթութիւնը սովորութեան
համեմատ ընդհանրացնումէ, նրա մէջ
ամիտութիւնը և հայրենիքը, Այսպատճառ
տէրութիւնը չէ՛ կարող անտարբեր
աչքով նայիլ որա վրայ, նայնպէս և չէ՛
կարող խոստովանիլ թէ՛ ընդհանուր
կանոններով և կարգերով չէ՛ կարող
առաջ տանիլ այն, ինչ որ այստեղ շա-
հաւէտ և ներգործիչ է, թէ՛ կանոնաց
զարգացման հասունանալը միայն փոքր
կախուած է հասարակական վորժա-
րաններից, թէ՛ այս զարգացումը բը-
նականաբար աւելի ընտանեաց և տան
իրաւունք և պարտաւորութիւն է,
ուրեմն մի այնպիսի վիճակի, որ տէրու-
թեան անմիջապէս ներգործութեանց
հեռի է: Այի տէրութեանական կանոնաց
վորժարանի էութիւն, համապատաս-
խան մարդկանց եղածինին, մի երե-
ւակացելու բան է, որ մեզ համար ու-
նի ներքին հակասութիւն, անքնական
և անկատարելի: Այնու ամենայնիւ
թէ՛ ո՞ր աստիճանի կարող է տէրութիւնը
մի միջապէս ներգործութիւն էլ կո-
նանց կրթութեան վիճակին վրայ ցանկե-
տալ, վերջը ինքնին յայտնի կը ընկի Տէ-
րութեան օգուտը, եթէ մի փոքր էլ
է կայ, երբ իրաներգործութիւնը ըն-
տանիքում ընկի և գրանով էլ հարկը կա-
տարուի, այնպէս է, ինչպէս եկեղե-
ցունը: Տէրութեան համար մի կեն-
սական պայման է այս: Արովհետեւ
ժողովրդի զօրութեան և տէրութեան
հիմունքը՝ ընտանիքն է և ընտանիքն
էլ աւելի կանանց իշխանութեան ան-
վիճելի հարստութիւնը:

Արդ կային հասարակութեան՝ Այս
տուծոյ նշանակած դասը՝ ընդհանուր
է երկու սեռի համար, և վերջն էլ մի
զուգակցական ամբողջութիւն է կազ-
մուում ոչ միայն ամուսնու թեան, այլ
ընդհանրապէս կեանքի, աշխարհային
տնտեսութեան մեծ կապակցութեան
մէջ: Այս այս տեղ արանց բաժին է
ընկել աւելի դէպ ի դուրս ու զղած
հայթայթիչ և կառուցիչ գործունէ-
ութիւն, իսկ կանանց՝ պահպանիչ,
խնամիչ, տածիչ: Ամենքն էլ ունին
մայրական կոչում, մինչև անգամ նը-
րանք էլ, որոնք ամուսնութեան մէջ
չեն մտած: Անանց ձեռքին և սրբ-
տին է յանձնուած մարմնաց և հոգւոյ
զօրութիւնների մասին ամենալավ հո-
գատարութիւնը: Արթութեան առա-
ջին սերմերը ընտանեկան կեանքի խո-
րութեան մէջն են և այն տեղից հեղ-
ւումեն, յաճախ շատ աննշմարելի ըս-
կըցունքներով, բաղդաւորութեան և
տարաբաղդութեան աղբիւրները հա-
սարակական և մասնաւոր կեանքի ա-
մէն վիճակին մէջ: Այսին է տան հո-
գին: Եթէ երեսայն փարատուում է նրա
մարմնական կեանքից, մնում է, երկու ին-
մէջ այն ամենաներքին կապը, որով աչ-
խորքիս երեսին երկու մարդ կարող են
կապուիլ: Այի անհամար անգամ արած
նկատողութիւն է, թէ՛ ուղղակի ա-
րու զաւակներն հոգեւորապէս և մար-
մնաւորապէս մօրերի ժառանգներն
են, և ո՞վ ինքը փորձել է թէ՛ ինչ կա-
րող է անել մի մօր սէր և հերոսակա-
նութիւն, նա կը հասկանայ, որ այն
չափ մարդիկ ճանաչել և խոստովանել
են, թէ՛ ինչպէս որ իրանք բարի են,
իրանց մօր սահմանած առաջին ազդե-
ցութեամբն են: Աւելի ժողովուրդ-
ների մէջ էլ զարմանալով ասուիլ է
թէ՛ ինչ բաւ հոգի և բնաւորութիւն
որ Վերմանացիքը ունին, ամենայնու-

մեծ մասով մօրերիցն է և նույն ներ-
գործութեանց ընտանիքի մէջ : Հո-
գւոյ վրան առաջին ասպարոթութիւնը
անուամ է սէրը , հաւատարմութիւնը
և բոլոր առաքինութիւնը՝ ոչ ուսու-
մով , այլ կենդանի գաղափարով կամ
օրինակով : Ի՛նչ որ Անգղիայումը մօ-
րերին են տալիս արու զուակներէի միա-
քը բաց անելում , մանաւանդ ծան-
րաբարոյութիւնը և հաստատամտու-
թիւնը , որը գիտէ թէ՛ ինչպէս պիտի
երեսայնեթին փափկութեց հեռի պա-
հէր մի ժամանակ ընդհանրապէս Վեր-
մանական տնային մանկավարժութեան
մէջ ուղղակի կանանց հոգացողութիւ-
նրն էր , իրանց կոչումին համեմատ
սրահելով և սրահպանելով , ուր կեան-
քի զօրութեան և գեղեցկութեան ա-
ռաջին հիմքն է :

Կարճ , մի սեռը վերաբերում է
միւսին և չէ կարող այս կողմնակցու-
թեան մէջ այն լինիլ , ինչ որ պիտի .
իսկ և թէ մինը չ'կայ , ինչպէս որ պի-
տի : Քենեւնը ասումէ . Եթէ այրե-
րը ոչինչ չ'արժեն , բայտ մեծի մասին
կանայքն են մեղաւոր :

Կանայք իրանց կոչումին համար
ունին մի բնական հարուստ օժիտ
(Mitgäde) . բայց զարգացումը և կրթ-
ութիւնը պիտի օգնեն , որ նրանք
այս կոչումը կատարելու պարտաւորու-
ւին և յա՛մարանն :

Կրթութիւն (1) հակացողութիւնը
ընդունելով ոչ իբրեւ ստացուած , այլ
իբրեւ գործողութիւն , երեք բան է
առաջ բերում . նիւթ , որ կրթութեան
համար նշանակուած պիտի լինի . նշա-
քալ կամ Գաղափար , որ նիւթին վրայ ի-

րագործուի . և երրորդ իրագործողն յե-
տէ : Եթիւ և առաջ նկատենք այս երեքը :

Կրթութեան նիւթը երեսայի հո-
գին և ամբողջ բնութիւնն է : Վուցէ
մանկավարժական ամենամեծ ճարտա-
րութիւնն է գիտնալ և ուղիղ ի գործ
գնել . ինչ որայնտեղ կայ : Արովհետեւ
յարակայ (Absolute) մանկավարժութի-
ւոյ , իւրաքանչիւր մանուկ այլ է , եւ
պահանջումէ այլապէս վարելու թիւն
իրան հետ : Այնու ամենայնիւ որչափ
որ իւրաքանչիւր երեխայ անհատական
լինի . դարձեալ առաջին տարիներումը
ամենի մէջ շատ բան կայ ընդհանուր .
օրինակի համար , մտածողութիւնը և
երեւակայութիւնը զարգանում են ա-
ւելի առաջ , քան թէ ճանաչողութիւ-
նը : Եւ այց և թէ մարդ կամենար զա-
նազանից թէ՛ մի որոշեալ կամքի ուղ-
ղութիւն աւելի շուտով տղերանց
մօտ է առաջ գալի , քան թէ աղջկե-
րանց , այն ժամանակը հակառակ փոր-
ձերը ցոյց կը տային թէ այսպիսի զա-
նազանութիւնները յարաբերական են
և թէ՛ սրանց վրայ հաղիւ թէ մի քանի
ընդհանուր բան խօսելու է : Արան
համեմատ երկու սեռին սեպհական
հիմնաւոր զանազանութիւնը , որ նը-
րանց բնական դրութեան (Disposition)
մէջ է , ընդհանրապէս ընդունուիլ է՝
ինչպէս մի կանոն ոչ էապէս խանգա-
րուած մի մի բացառութիւններով և
անշուշտ անվիճելի է թէ՛ աղջկերանց
մօտ վաղ յառաջանում է մի աւելի
մեծ ընդունողութիւն և շարժողութի-
ղացմանքի և ոգու կողմանէ :

Այս անմիջապիսութեան սահմա-
նից՝ կարելի է հետեւայնել կանանց
հոգեկան կեանքին ամենից շատ սեպ-
հականը , նրանց առոյգ և քեքոյշ բզ-
գացողութիւնը , աւելի փութով բմ
բռնողութիւնը և աւելի շուտով ընդ-
հանուր զարգացումը : Աւր տղայն ,

(1) Գերմանական բէն Bildung որ նշանակում է
պատկերացուցումն էլ , պատկեր բառից , Գ . Զե-
ղնակը այս տեղ պատկերի նիւթի , ձեւի և շնո-
ղի վրայ և ակնարկել :

որ աշխատում է ամեն բան նիւթա-
պէս ճանաչելով իրան սեպհականել,
իրա նորասկիզբ մտածողութեան հար-
ցերին պատասխան է փնտռում, այն
տեղ է աղջկայ կողմից աւելի արագ և
անմիջապէս հասկացողութիւն և դա-
տողութիւն: Մարդու հասկացողու-
թիւնը ընտրում և կառուցանում է
կտոր կտոր, այն ինչ կնդայ հոգու ճի-
գը գնում է աւելի ամբողջը հայելու
վրայ և ուղղուած է մասերի աւելի
միութեան, քան թէ զանազանութեան
վրայ: Սրան հետ միասին կապուած է
այն, ինչում կիր իրան աւելի թեթեւ
է զգում, այսինքն աւելի հաւատով
անձնանուիրութիւն, յարգանք ստա-
ցականի և դրականի, աւանդութեան
և սովորութեան առաջին, ուրեմն ա-
ւելի բարեպաշտութիւն, այն ինչ տը-
ղի մօտ վաղ զարթնումէ քննա-
դատութիւնը, որը եղած բանին կա-
մենում է ձեւ տալ:

Աւելի զգացմամբ և հայեցողութիւն
կեանքին՝ համապատասխան է աւելի
հասկացողութիւն մի անձի համար,
քան թէ ընդհանուրի, աւելի կախում
համակրութիւնից և հակակրութիւ-
նից (Sympathie und Antipathie), քան թէ
տրամաբանական պատճառներից, վեր-
ջապէս աւելի առոյգ միտք՝ ձեւի եւ
երեւելու վրայ, և սրանով ուղղութիւն
դէպի երեւակայութիւնը (Idealität),
բնական աղղմամբ ձգտում դէպի գե-
ղեցիկը. բարեհաճութիւն ամէն
ներգաշնական և ոգեւորիչ բանում,
Հարկաւ ձեւի և երեւելու այս մրո-
քի հետ սերտ կապուած է այս հոգա-
ցողութիւնը: Ինչպէս եւ երեւում
է: Եւ այս այն ժամանակն է, երբ
ամենը, ինչ որ պատիւ կամ պարկեշ-
տութիւն է, տղային սովորաբար բռ-
լորովին մի և նայն է թուում:

Սուրբ բանը միայն այնտեղ հա-

սաւ, որ յիշելու էր կանանց բնուե-
րութեան մի քանի գծադրութիւննե-
րը. որպէս զի այժմ երկրորդումն էլ,
այսինքն զարգացման նպատակումը կա-
րելի լինի այս մասին յարաբերութիւն
գուրս բերել: Այս նպատակը ձեւա-
նումէ բնութեան տուածին հետ՝ այն
ճակատադրով, որին մանուկը ընդա-
ռաջ է երանում այն հասարակութեան
մէջ. ուր տան է գնում ծնունդից յե-
տոյ: Սրան նայելով մենք կիմանանք
թէ՛ ինչն է զարգացման խնդիրը, երբ
կեանքի ամբողջութիւնը աչքի առջև
տեսնենք: Մի հին առած է թէ՛ ամ-
բողջը մասունքներից առաջ է, այսինքն
գաղափարի մէջ. ընդհանրապէս է,
գաղափարի ժամանակեայ իրագործու-
թեան մէջ, Ինչպէս սերմի հատիկի
մէջ ծառը մտնում է, այնպէս էլ ա-
մէն գործարանաւորի ներկայ և ակա-
նասեւ էութեան մէջ՝ ապագայինը,
որը միայն հոգու մէջ տեսնում եմ, ու-
րի վրայ, ինչպէս սկզբնական և իսկա-
կան նպատակի, ամբողջ աշխարհում ուղ-
ղուած է: Այս ամբողջի գաղափարն
էլ պիտի զարգացման վրայ իշխի. իսկ
եթէ զարգացումը միայն մի նշանա-
կեալ ժամանակի համար է, ոչ մի զար-
գացում չ'է, որովհետեւ չ'ունի ոչ մի
նպատակ, այլ կամենում է միայն ժա-
մանակեայ բարեկեցութիւն յառաջ
բերել կամ որահոգանել, Այս պատճա-
ռով ոչ ոք երեխայից չի խլել նրա ե-
րկիւղութիւնը, բայց թէ՛ տղայն մարդ-
պիտի դառնայ, զարգացման ժամանակ
առաջին քայլերն էլ սրտած կամ
նշանակած պիտի լինին: Այժմ ամ-
բողջը, որի վրայ ուղղած պիտի լինի
զարգացնողի հայեացքը, չ'է սահմա-
նաւորուում միայն երկրային կոչումով
այլ շրջափակում է Աստուծոյ տէրու-
թիւնն էլ, դէպի որը դիմելու պա-
հանջողութիւնը իւրաքանչիւր մանուկ

իրան հե տաշխարհ է բերում։ Գուցէ այս երկակի և ինքն ըստ ինքեան անբաժանելի երկնային և երկրային կոչման մեծութիւնն է, որ ծնողներին սրտին շատ անդամ զարգացումը առ մենագծուար հոգացալութիւններից մէկն է թուայնում։

Ի՞նչ օժանդակութիւն և ի՞նչ պաշտպանութիւն էք տեսնում ձեր առաջին մի ներածին անօգնական մանկան մէջ։ Թմրած զօրութիւններին առատութիւն և հոգւով շուտով պատելի աննշմարելի կարողութիւններ։ Արեւմտեան բանը միայն հոգալումը չէ թէ՛ մանուկը ապրի և հասունանայ, այլ թէ՛ իրա հոգին պաշտպանի և թէ՛ վաղ հոգու մէջ այն անկուի, ինչ որ կեանքը արժանաւոր և ճշմարտապէս բաղդուստը է կացուցանում։ Ի՞նչու համար զարգացնել մանկանց, եթէ ոչ ընդածնելու (Zur Fortpflanzung) յաւիտենական ճշմարտութիւնները, որոնք մեզ բարձրացնում և երջանկացնում են, եթէ ոչ այն ցանկութեամբ, թէ այս ճշմարտութիւններին տիրապետելը զինաւորի նրանց կեանքի մէջ իրանց և այն անձանց բարբորութեան համար, որոնց հետ կեանք են վարելու։

Եւս մասին պայմաններ իւրոքանշիւրի մէջ կան, համաձայն ընտրած և բնութեան տուած ուղղութիւնների միջին ներդաշնակութեան։ Եւս պայմանների գումարը՝ կամ միութիւնը մարդու անձնականութեան են անուանում և նշանակում ենք, իբրեւ զարգացման վերջին նպատակ, անձնականութեան լիակատար կրթութիւնը, այն խնդիրը, որով մարդուն իրան մէջ իսկապէս իրա անձին մէջ մտցնում ենք, այսինքն ինչ որ իւրաքանչիւր մարդ իրա մէջ կրում է, շատ ու քիչ պարզ հասկացողութեամբ։ «Իւրաքանչիւրի առաջին դրած է այն պատ-

կերը, ինչ որ նա գաղաղութ է, քանի որ նա այն չէ, նրա խաղաղութիւնը լցնալ չէ։ Եւս երկու կերպի ինչը կամ անչը, այսինքն թէ՛ բնութեան եւ թէ՛ կոչման, արար զմարդն ըստ պատկերի իւրում, ճանաչում ենք միայն առատարանի լուսով և միայն նրա զօրութեամբ էլ հասնում ճշմարտապէս ինչ։ Մարդը քրիտոսնէութեան ժամանակ միայն ճանաչեց ճշմարտապէս իրա եւութիւնը։ Արթութիւնը այս ամենա մեծ մարմին է վերածնութիւն, հոգու և կամքի վերանորոգութիւն՝ Եւս տուած շոգուն զօրութեամբ, և եթէ այսպէս է, ապա Եւստուծոյ շոգին կրթութեան մէջ մարդկանց դործածում, իբրեւ իրան դործակիցք։ Մի այսպիսի կրթութիւն՝ միշտ կրթութիւն էլ է ճշմարտութեան և առատութեան համար, և սրանով էլ է ճշմարտութեան և ազատութեան համար, և սրանով էլ է ճանապարհը թէ՛ մի Եւստուծոյ մարդ յարմարուոր լինի ամեն բարի գործի։ Եւս մի և նոյն ճանապարհն է ամենքի համար։ Սրա վրայ բնականը չէ ճշտում, այլ մարդուում և Բարձրելոյն ծառայութեան մէջ ընդունում է, և ինչ որ կեանքը զարգարուիլ և պաշտ ճիլ կարող է, դէն չէ գլուսում։ Ըմեն ինչ ձերն է, բայց դուք Քրիստոսի էք։

Արդ կանանց բնաւորութեան առմեն բանում, ինչ որ առաջուց սրան վրայ խօսուիլ է, ուղղակի նպատակն է աւելի անձնական գոյութեան մի ներքին կարողութիւն, քան թէ մի բաղմակադճմանի աշխատութիւն դէպի դուրս, որի գիտենալը և կարողանալը ինչպէս գործիք, պիտի արու զուակը իրան վաղ սկսհականացի։ Ըմենաւաւը, ինչ որ կանայքն են և անում են, իրանց եութեան (Mesen) ամբողջութն է լինում, նրանց բոլոր ստիւրական կա-

ըողու թիւնները աւելի մի ներքին միա-
սին ներգործող միութիւն են կազմում
քան թէ սովորաբար այդ մարդունը
(տղայ մարդունը)։ Աւտի աղջկերանց
խակական զարգացումը ուղղութիւն է
ստանում գէպի անձնականութիւնը,
դէպի այն, ինչ որ նրանցում սուրբ
գիրքը սրբի գաղտնի մարդ է անուանում։

Սրան նայելով՝ ուրեմն բանը իս-
կապէս նրանում պիտի լինի, որ պահ-
պանենք բնութեան գործնական կար-
գադրութիւնը՝ իրա ամենագեղեցիկ
նշանակութեամբ. ամեն դաստիարա-
կութեան (Unterricht) մէջ զարգացման
կողմին ներգործութիւն տանք. ու-
ղիղ ձգենք զգացման շարժողութիւ-
նը, ուր ամենախոր արմատանում է
աղջկերանց կամենալը և կարողանալը.
որպէս զի ամեն բան ինչ որ անելի է.
կարեւորութեան հետ յառաջանայ այս
անմիջապէս սրույններէից, և ոչ թէ
արաքուստ սովորած լինի։ Այս միտ-
քով, ինչպէս գեղեցիկ էլ ասել է, ե-
րեխանց դէպի քաղաքավարութիւն
կրթելու համար՝ հարկաւոր է նրանց
մէջ ներածիլ բարի մտածմունքներ դէ-
պի իրանց ընկերակիցքը, որը Վե-
թէն սրտի քաղաքավարութիւն է ան-
ւանում, ուր ներքին մարդու պատ-
կերն է արտափայլում։ Այս ձեւով
պիտի ներքին առողջութեան արտա-
սանութիւն լինի կեանքի իւրաքանչիւր
բարի յատկութիւնը և ամեն շքեղու-
թիւնը, որ համապատասխան կոչումն
է, մաքրութեան, ծիսի և վայելուչ
յարմարութեան։ Սրանով մի և նոյն
ժամանակ ապացուցուեցաւ այն հար-
կաւոր զգուշութիւնը թէ վայելուչ
երեւելու միտքը չը դառնայ մի կրկ-
նակի նշանակութեամբ սնապերճ ե-
րեւելու սէր և դէպի երեւայականը
ուղղուած ձգողութիւնը՝ չը կորչի
փոքրիկութեան մէջ, այլ ուղղուի իս-

կապէս դէպի բարձր մարդկային հո-
գու արժանի նպատակները և անպատ-
ճառ լինի ընդունելութիւն կեանքի
հոգեկան բովանդակութեան և յար-
գանք ամեն ճշմարտապէս մեծի առաջ.
իսկ դրականի միտքը և ստացականի
պահպանողութիւնը ձեւակերպուի և
դառնայ բարի յատկութեան հաստա-
տութեան և հաւատարմութեան։

(Պիտի շարունակուի)։

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆ ԳԱՒԱՌԱՅ

(Շարունակութիւն, աւել թիւ 1)։

Լեկեղեցի մը կայ, որուն անունն է
Լժնափրկիչ. որ անտէր և անտերունչ
մնացած է. վասն զի գիւղացիք սակա-
ւաթիւ և աղքատ ըլլալով ձեռնհաս
չեն զինքն պահպանելու։ Գիւղիս ա-
նուան գալով աւանդութեամբ կ'ըս-
ուի թէ երբոր Հայկ Բեկին կը յաղ-
թէ, Հայկայ թոռն Կաթմոսի ընտա-
նիքը որ նոյն տեղը իջևանած էին
Հայկայ յաղթութիւնը լսելով մի-
մեանց ըսած կ'ըլլան «Լեկայք հրոճ-
ուեսցուք զի Հայկ յաղթեաց Բեկայո-
այս պատճառաւ է որ մինչեւ ցոյսօր
նոյն գիւղի անունը Հերձ կ'ըսուի,
ժամն երկուքին այս գիւղէն մեկնելով
ժամը չորսին հասանք Կղրոաշ ըսուած
Հայոց գիւղը որուն բնակիչը հաղիւ
10 տան կը հասնի, բոլորն ալ հարուստ
մանուանդ մահտեսի Յարութիւն-
եան անուն գերդաստանը որ իւր ոչ
խարաց կտուրը մինչեւ երեք հազարի
կը հասնի, նոյնպէս ձին և տափար Իսկ
գիւղը խոռոչուտ ձորակի մը մէջ է,
իւր արեւմտեան կողմն ունի մեծ քա-
րանձաւ մը. նոյն քարանձաւի ստորու-
տը յանուն սուրբ Լստուածածնայ ե-

կեղեցի մը կայ, իւր հիւսիսային կողմն
ընդարձակ դաշտ մը կայ, որոյ տարա-
ծութեան սահմանն արեւմտեան կող-
մէն դէպ ՚ի հիւսիս ձգուած է մինչեւ
Յանկզ գիւղի հարաւային սահմանը:
Իսկ երկայնութիւնը երեքու կէս ժա-
մու չափ ընդ արեւելեան հիւսիս իւր
սահմանը ձգած է: Կիմ գիւղի հա-
րաւային սահմանը ընդ արեւելեան
հարաւ երկու ժամ հեռաւորութե-
լուր սահմանն ունի Հերձուայ կամ
Հրձու հաւշու ըսուած տեղ: 1860
թուականին Վան քաղաքէն Կամուշ
օղլու անուն բարձրոս մէկն այս սահ-
մանէն մեծ մաս մը վերոյիշեալ Կղտաշ
գիւղացւոց ձեռքէն բռնի յափշտա-
կելով, այժմ իւրացուցած է: Գիւղիս
արեւելեան կողմը մեծ ձորակի մը մէջ
գեղեցիկ և պտղատու այգի մը կայ:

Յետ վեց ժամու այս տեղէն մեկ-
նեցանք դէպ ՚ի հարաւային արեւմուտ
և ժամը ութնին հասանք Հայոց գիւղ
մը որուն անունը Գերծ կ'ըսուի: Իւր
մէջ յիսուն տուն բնակիչ կը բնակին:
Այս գիւղի դիրքը լեռնաձեւ գաշ-
տակի մը վրայ դրուած է: Իւր հարա-
ւային կողմը ահագին բարձրութեամբ
շատ մը խոտաւէտ լեռներ կան, որոնց
շղթայներն Արտոս ըսուած մեծ լեռան
հետ կապուած են: Իւր արեւմտեան
կողմը լեռան մէջ մեծ գաշտակ մը կայ,
որուն տարածութիւնը մինչեւ երեք
մղոնի կը հասնի: Իսկ երկայնութեան
ծայրը հիւսիսէն դէպ ՚ի հարաւ ձգ-
ուած է որն որ հինգ մղոնի կը հասնի:
Իսկ գիւղիս արեւելեան հիւսիսային
կողմն ընդարձակ դաշտալայր մը կայ:
Թեպէտ անջուղի է, բայց շատ բերրի:
Իւր երկայնութիւնն ու տարածու-
թիւնը միահաւասար առնելով երեք
հարիւր մեթրի կը հասնի, իսկ գիւղիս
դիրքը դէպ ՚ի արեւելք կը հայի և ին-
քը հիւսիսային կողմը երեսուն քայլու-

չափ հեռաւորութեամբ գեղեցիկ օրը-
բատաշ քարէ շինուած յանուն սուրբ
Աստուածածնայ կամարակապ եկեղեցի
մը ունի ըստ բաւականին զարդարուն:
Այս գիւղիս բնակիչները ըստ մեծի
մասին Սկայ և Կորթուայ և այլն այլ
գաւառներէն գաղթած են: Աթը
ժամէն զինի մեկնեցանք աստի և ժա-
մը վեցին հասանք Կելթենց անունով
Հայոց գիւղը այս գիւղս լեռնանման
բլրակի մը ստորոտն է իսկ բլրակը հիւ-
սիսային կողմանէ Արտոս լեռան հետ
հաղորդակցութիւն ունի, բլրակի եր-
կայնութեւ ծայրը դէպ ՚ի հիւսիս ուղ-
ղագնացութեամբ կը հասնի մինչեւ
գիւղին մօտն եղած գաշտին մէջ: Եւ
միանգամայն գիւղը իւր շղթայներով
կը պարփակէ: Գիւղիս բնակիչքը մին-
չեւ տասն և հինգ տան հազիւ կը հաս-
նին կեցութիւննին միջասահման, ու-
նին յանուն սուրբ Աստուածածնայ
սրբատաշ քարէ շինուած գեղեցիկ
կամարակապ եկեղեցի մը ըստ բաւա-
կանին զարդարուած: այս գիւղս շատ
գեղեցիկ դիրք մ'ունի, իւր բոլոր-
տիքը մարգագետիններով և ըստ բա-
ւականին ծառատունկներով զարդար-
ուած է: Գիւղիս հիւսիսային կողմը
ըստ բաւականին ընդարձակութեամբ
դաշտ մը կայ որ փոքր առուակի մը
և լճակի մը ջրով կ'ոռոգուի: գիւղին
արեւմտեան կողմէն դէպ ՚ի հարաւա-
կոյս կը մնաւ ըլրակին ետեւը գմբե-
թեայ մեծակառոյց վանք մը կայ յա-
նուն սուրբ Աստուածածնայ, որուն
սպիտակ վանքալ կ'ըսուի, այս վանքը
ըստ բաւականին կալուած և հող ու-
նի: Ինքն ամուր պարսպով ամրափա-
կուած է: վանքին դիրքը մեծ բլրակի
մը վրայ է և միանգամայն Արտոս լե-
ռան ստորոտը կ'յնայ: Վանքիս հիւսի-
սային կողմանէ կէս մղոն հեռաւորու-
թեամբ Հայոց գիւղ մը կայ, որուն ա-

նուէրը թաղելի կ'ըսուի, իւր բնակիչ-
քը մինչեւ տասն տունի հազիւ կը հաս-
նի: Եւսմն ու թին այս տեղէն մեկնե-
լով ժամը տասնին հասանք Մնթան
հայոց գիւղը, որուն բնակիչը երեսուն
տան կը հասնի այս գիւղը Ստան գա-
ւառի: Արեւելեան ծայրը կիյնայ իւր գիւ-
քը փոքր բլրակի մը վրայ դրուած է,
իւր Արեւելեան կողմը քարաշէն կամա-
րակապ եկեղեցի մը կայ, իւր թիկուն-
քը ունի մեծ բլրակաձև լեռ մը, իսկ
Արեւմտեան կողմը փոքր լինչ ապառա-
ժուտ բլրակի մը կայ որուն անունը սե-
ւաքտրեր կըսուի, այս բլրակի Արեւ-
ելեան հիւսիսային կողմն երեք ձիւն-
թաց տարածութեամբ տղմուտ և շատ
ջրային մարգագետին մը կայ, երկայ-
նութիւնը կը հասնի մինչեւ ցծովեղը
Աղթամարայ, գիւղի Արեւելեան կող-
մէն փոքր լինչ դէպ ՚ի հիւսիս գեղեցիկ
ջրաբքի և բերրի դաշտ մը կայ, որուն
տարածութիւնը մինչեւ երկու ժամ կը
տևէ: Վիւղիս բոլորակքը ծառատունի-
ներով զարդարուած է իւր դիմացն
ունի Աղթամարայ ծովակը, իսկ Արեւ-
մտեան և հարաւային կողմանէ մէկ
ու կէս ժամու չափ հեռաւորութիւն
իւր լայնանիստ դաշտակի ծայրը մին-
չեւ Ստան գաւառի սահմանը հասու-
ցած է: Վիշեր մը այս գիւղիս մէջ
օթելով առաւօտեան ժամը մեկին տե-
ղէս մեկնեցանք, դէպ ՚ի չարահան ըս-
ուած սուրբ Աշան վանքը, որ մէկ ժա-
մաւ հեռի է վերոյիշեալ Մնթան գիւ-
ղէն, այս վանքը Ստան գաւառի Ա-
րեւելեան հարաւային կողմը կիյնայ և
միանգամայն Արոտս լեռան ստորափ
հիւսիսային կողմն է, այս լեռը քսան
և չորս ժամու չափ ժամանակաւ ելե-
լու բարձրութիւն ունի: Իւր դագա-
թը գերեզման մը կայ, որուն համար
կ'ըսեն թէ՝ Սիմէոն ճգնաւորի գե-
րեզմանն է: Ասեւ կ'ըսեն որ Վարդ-

պատիկ իշխանը սորա յորդորանօրը շատ
մը վանքեր ու եկեղեցիներ շինած կըլ-
լայ, այս այն լեռն է ուր երբեմն մեր
պղերգու Աղիշէ սուրբ հայրը կ'ճրգ-
նէ եղեր, և միանգամայն հայոց
աշխարհի կործանման վրայ կողբար,
այս լեռն յոռօջ Ստանայ լեռ կ'ը-
սեն եղեր, սակայն մեր պղերգու Ա-
ղիշէ սուրբ հայրը իւր աղբիւրանման
արտասուքը թափելով այս լեռին
մէջ ըսած կ'ըլլայ «Ահ արտասուաց
լեռ եղար» այս պատճառաւ է որ ար-
տոս լեռ կ'ըսուի, իսկ այս լեռան հա-
րաւային և արեւմտեան կողմը ասա-
ռաժուտ և անջրդի է, երկայնութիւնը
դէպ ՚ի հարաւ մինչեւ Հատախու լեռ-
նէրը կ'ըհասնի: Իսկ արեւելեան կող-
մը շատ մը աղբիւրներ ծաղկաւէտ վայ-
րերով ու գեղեցիկ մարգագետիններ
բով զարդարուած է, իսկ վանքէն տա-
սին ժամու չափ բարձրութեամբ լե-
ռան Արեւելեան հիւսիսային կողմը
ահագին բարձրութիւն շատ մը խոռո-
չաւոր քարանձաւներ կան, որոնց գա-
գաթը կը բարձրանայ մինչեւ ամպերը,
աւանդութեամբ այսպէս կ'հաստա-
տեն որպէս թէ մեր Աղիշէ Սուրբ
հայրը Այս քարանձաւի մէջ աղօթած
կ'ըլլայ, և քարանձաւի ստորաքարայ-
րի մը առաջը քաղցրահամ փղորիկ աղ-
բիւր մը կը բղխէ, որուն աղօթքի աղ-
բիւր կըսուի: Այս վանքէն երկու
մեթրի հեռաւորութեամբ թաղեկ ա-
նունով հայոց գիւղմը կայ որուն բնա-
կիչը 10 տան հազիւ կ'հասնի, վանքէս
սկսեալ դէպ Վարեւմտեան հարաւ
ոտանայ գաւառն է, որուն երկայնու-
թիւնը վեց ժամ կը տևէ: Այս նահան-
հանգի հարաւային ծայրը մինչեւ Հե-
լի ըսուած Հայոց գիւղը լեռներու
ստորոտը կ'հասնի, նահանգիս գրից
գալով ինքն տափարակ երկայնածիւ-
լայնանիստ ձորակին մէջ է: Եւ Ար-

տոս լեռան ստորոտը կիցնայ. ձորակիս երկու կողմը անթիւ այգիներ քաղցրահամ պտղատու և ուրիշ ծառատունկներով զարդարուած է: Զորակի հարաւային կողմի լեռներէն շատ մը ձորակներ կարկաչաաճ յորդարուղիս աղբիւրներ կ'իջնան, և այգիներուն մէջէն անցնելով մեծ ձորի մը կը խառնուին. որ Ստանայ գետ կ'ըսուի: Իսկ այս գետը հարաւէն ելլելով դէպ ՚ի հիւսիս կ'երթայ, Գաղիկ Արծրունւոյ ամրոցի արեւելեան կողմը չորս վայրկեան հեռաւորութեամբ հաճկայ միկիթի մը մօտ Աղթամարայ ծովը կը թափի: Այս գաւառի զմայելի տեսարանը մի առ մի նկարագրելը մեռ կարողութենէն վեր բլալը յայտնի կը խոստովանիմք: Այս գաւառի մէջ եղած բնակիչները երկու հարիւր տունէն աւելի կ'ըլլան բոլորն ալ մահմետական Վիւրտ, ըստ մեծի մասին աղքատ, սակայն աւաղակութե շատ հմուտ են: Գաղիկ Արծրունւոյ ամրոցը Ստանայ գաւառի ստորոտն արեւմտեան կողմը Աղթամարայ ծովը զերք կիցնայ: Իսկ ամրոցիս դիւրքը մեծ բլրակի մը գագաթին վրայ դրուած է իւր երեսը դէպի յարեւելս կ'հայի. իսկ արեւմտեան կողմէն լայնանիստ լեռ մը կայ, որուն երկայնութեան գիծն Ստան գաւառի արեւմուտքէն մինչեւ հարաւային երկիրները շրջապատելով իր մէջ կը փակէ: Նաեւ արեւմտեան կողմէն Ստանի ու շիւլի լեռներու հետ շղթայակապուած է:

Իսկ յարեւմտեան կողմ ամրոցիս տասը վայրկեան հեռու ահագին բարձրութեամբ ժայռ մը կայ, որոյ տարածութիւնը մինչեւ 9 ժամրի կապանքս ուած տեղ կը հասնի, տեղւոյս անուան գաղով կ'ըսեն թէ երուղակապետ ջոմար այստեղս զինքը ծով ձգելով, անոր համար տեղւոյս անունը ջոմարի կա-

պան կ'ըսեն. նաեւ ժայռաքարի ներքեւէն կանցնի նեղ և անձցուկ միանգամայն երկիւղալի ճանապարհ մը. այս տեղս աւաղակութիւնը, մարդասպանութիւնը միշտ անպակաս է: Իսկ ամրոցիս արեւմտեան հիւսիս դաշտաձեւ տափարակ տեղ մը կայ, որուն համար կըսուի թէ Գաղիկ արծրունւոյ ժամանակ Ստանու քաղաքը հոս եղած է որ մինչեւ ցայսօր շատ մը աւերակներու տեղեր կերեւնան: Իսկ ամրոցիս արեւելեան կողմը մէկ սրբատաշ քարէ շինուած կամարակապ սրբոյն Սարգսի զօրավարին անուամբ եկեղեցի մը կայ, որ այժմ նոյն գաւառի Քուրթայ ձեռքն է. կ'ըսեն թէ Գաղիկ Արծրունւոյ մարմինը այս եկեղեցւոյն մէջ թաղուած է. ամրոցիս ստորոտը վորիկ գիւղ մը կայ որուն անունը Ստանայ թաղիկ կըսուի. որուն բնակիչը 15 տան հազիւ կը հասնի, որոնց մէ 4 տուն Հայ ազգ են մնացալները Վիւրտ. գիւղիս դէպի արեւելքը 20 քաղաքային հեռու Ստանայ գետին եզերք սրբատաշ և զարմանալի ճարտարութեամբ քերթուած մահմետականադ գմբէթ մը կայ, որուն բարձրութիւնը 50 կանգունի կ'հասնի. իւր բոլորակքը ունի 44 մանր և խոշոր լուսամուտներ. լուսամուտներու ճակատը քարէն քանդակուած ծաղիկներով զարդարուած է. ամէն մէկ ծաղիկներու վերի ծայրը փոքր խաչանշաններ կան եթէ մարդ մը խորին նկատողութեամբ չնայի կարող չէ սա խաչանք շանները որոշել. գմբէթիս կէսէն վայր հողի մէջ թաղուած է և ոսկորներով լեցուած է: Կըսուի թէ այս Գմբէթը Գաղիկ Արծրունւոյ շէնքն է. և իւր անունն ալ Սուրբ Յարութիւն կըսուի: Եամանակին մեծ երեւելի բաղամարդ վանք մը եղած է, որուն մէջ 300էն աւելի կեղերակամք

կ'ընակին եղեր, կ'ըսեն թէ թաթարաց արշաւանքին ատեն թաթարներ այս վանքի բոլորտիք եղած չէրք քանդելով, միայն Վմբէթն ալ այն յիշեալ չէնքբու քարու կիրերու մէջ մնալով կէսէն աւելի թաղուած է. իրաւն այս զարմանալի չէնքը զինքը տեսնողներուն զարմանք կը շարժէ. վերջապէս իբրեւ միաձուլ արձան մը հայոց այն ամենու գեղեցիկ Ռստան գաւառի ստորոտ կեցած իւր տխուր դէմքով ճանապարհէն անցողներուն սիրտը առ ինքն կը գրաւէ: Վիւզիւս Մըւստաֆան կողմը մեծ ահագին կոնաձեւ քարանձաւ մը կայ. քարանձաւիս հիմը մինչեւ ծովու խորութեան յատակը հասած է: Քարանձաւի գօտիէն սակաւ ինչ վեր փորուած է, և Վագա ամրոցի հիմը այն քարանձաւին մէջ դնելով մինչեւ բլրակին հասուցած են: Իսկ ամրոցը բոլորովին աւերակ եղած է. միայն թէ քանի մը բուրգերու ու պալատներու աւերակները կանգուն կեցած են:

ԱՐԿԱԾՔ
ԱՐԻՍԹՈՆՅՈՒԻՍԻՆ

(Հարունակութիւն, աւս թիւ 1):

«Բաջ գիտեմ որ, բաւ ինձ անիկայ, Յրկրիս վրայ մէկը չկայ որ բազդին դառնութեանը չըհանդիպի իրեն կենաց մէջ, որքան որ մեծ կըլլայ անոր պարգեւած յաջողութիւնը, այն համեմատութեամբ ալ անոր ի վերջոյ հասուցած աղետից ծանրութենէն երկրն չելու իրաւացի պատճառներ մարդ կունենայ. ուստի ես որ այսքան տարին երէ ի վեր անոր բարիքները կը վայելեմ, գիտեմ որ ինձ կը մնայ նաեւ

սոսկալի աղետից յորդու թիւն մը, և թէ այս կէտէս չըջանամ առաջն առնուլ շողորորթ բազդին մատնութեցոյ:

Այս խօսքերն ըսելով իւր մատն խիտ թանկագին մատանին հանեց, զոր ստատիկ ալ կրտիրէր, և իմ ներկայութեանս աշտարակի մը բարձրութենէն ծովուն մէջ ձգեց զայն, յուսալով թէ այս կորստեամբը գոնէ իրեն կենաց մէջ միանգամ բազդին դառնութեանց նշաւակ եղած կըլլայ, բայց այս կուրծքթիւն մ'էր, որ իրեն յաջողութենէն պատճառեցաւ. աղէտք կամ չարիք չեն անոնք՝ զորս մարդ ինքնին գիտութեամբ իրեն կը պատճառէ և կամ կընտրէ, այլ անոնք են չարիք՝ որք անակնունելի և բռնադատեալ զօրութեամբ կը հասնին աւնոց վրայ, զորս Մտուածք պատուհասել կուզեն: Փոյլիկբաւ չէր գիտէր թէ բազդին անգթութեանց առաջն առնելու միտի և ճշմարիտ միջոցը՝ իմաստութեամբ և չափաւորութեամբ աւնոր տուած սեւտի և ունայն պարգևներէն ետ քաշու իլն է:

Բողոքը՝ որուն ուղած էր զոհել իւր մատանին, չ'ընդունեց այս նուէրը, և Փոյլիկբաւ իրեն կամաց հակառակ տւելի երջանիկ գտնուեցաւ, քան յառաջ: Չուկ մը՝ կըլած բլրալով այս մատանին, Փոյլիկբաւի մարդիկներէն բռնուցեաւ և անոր տունը տար ոււելով, խոհարարը անոր արգանդին մէջ գտաւ մատանին և անմիջապէս բռնաւորին տարաւ որ տեսնելով զայն շատ տրամեցաւ բազդին՝ իրեն յաջողելու այնքան յամառելուն համար, բայց ժամանակը կը մերձենար՝ ուր անոր բոլոր յաջողութիւնքը, յանկարծ սոսկալի ճախորդութեանց պիտի փոխուէին: Պարսից դարիւս մեծ թագաւորը Յունաց դէմ պատերազմի ելաւ. և իսկոյն Միդի ծովը գերաց և

անոր մերձակայ կղզեացոյն գաղթա-
կանները նուաճելով, Սամսո կղզին ալ
տուաւ և բռնաւորը յաղթուեցաւ .
(Օրոնթ) որ մեծ թագաւորին կողմա-
նէ կը հրամայէր, բարձր խաչ մը կանգ-
նել տալով բռնաւորը անոր վրայ սպան-
նելը : Այսպէս ահա այն մարդը՝ որ այն-
քան հիացուցիչ յաջողութիւն մը վա-
յելած էր և որ չէր կրցած երբէք
թշուառութեան ինչ ըլլալը գիտնալ,
զոր ինքն անձամբ որոնած էր, մեռաւ
տանջանաց ամենէն սոսկալի տեսակով :

Այսպէս ահա մարդուն ոչինչ այն-
քան չըստառնար որքան որ մեծ յաջո-
ղութիւնը, որուն կը հետեւի մեծ դժ-
բաղդութիւն : Այս բաղդը՝ որ այն-
չափ անգթաբար կը ծաղրէ ամենէն
երեւելի մարդիկները, կը քաշէ կը հա-
նէ միանգամայն ամենաթշուառ մար-
դիկները փոշուոյ մէջէն : Ազգիակիրա-
ւորն փառաց անւոյ բարձրութենէ գա-
հափիժելով, զիս քաշեց հեռացուց իմ
ամենաթշուառ վիճակէս, ինձ մեծ
հարստութիւն և ճօխութիւն տալու
համար : Պարսիկները զանոնք ինձմէ
չը բարձին, և ընդ հակառակն իմ մար-
դիկներ բժշկելու դիտութեանս վրայ
մեծ համարմունք ցոյց տուին, և չա-
փաւորութեանս վրայ հիացան, որով
տպրած է իբրեւաւորինքով եղած ժամա-
նակաւ անոնք՝ որ անոր վտառաւ թեւէն
ղեղձուած էին և անոր իշխանութե-
նէն յոխացած զանազան տանջանքնե-
րով սրտածուեցան :

Արտիշտուս մէկու մը շարութիւն
ըրած չէի, և ընդ հակառակն ձեռքէ-
նկածին չափ բարիք ըրեր էի, ուստի
յաղթականք ինձ միայն խնայեցին և
սրտաւով վարուեցան ինձ հետ : Ամեն
մարդ ասոր վրայ ուրախացաւ, որով
հետեւ ամենուն սիրելի էի ես, և ես
ոյս յաջողութիւնը առանց ուրիշին
նախանձը գրգռելու կը վայելէի . քան-

զի ոչ խառութիւն, ոչ ամբարտաւա-
նութիւն ոչ ազահութիւն և ոչ ա-
նիրաւութիւն, ցուցած չէի երբէք
իմ վրայ :

Քանի մը տարի ալ բաւական հան-
գարտութեամբ Սամսո կղզին մնացի,
բաց վերջապէս սաստիկ իղձ մը զգա-
ցի ապա ի խի. քաղաքը վերստին տես-
նելու, ուր տեղ այնքան քաղցրութիւն
մանկութիւնս անցուցեր էի : Այսպէս
կը յաւաստի լըինը գտնել, որ զիս սը-
նուցած և որ իմ բաղդաւորութեան
ալ տառջին պատճառն էր : Այս քա-
ղաքը հասնելով, իմացայ որ լըինը
իւր ստացուածքը կորսնցնելէն և իւր
ծերութեան թշուառութիւնները մեծ
տրիւթութեամբ կրելէն զինի մեռած է :
Այս մոխրոց վրայ ծաղիկներ և ար-
տասուք թափելու գնացի և շիրմին վը-
րայ ալ յարգական մակագրութիւն
մը գնելով, հարցուցի թէ իւր որդիքը
ինչ եղեր են : Ինձ ըսին որ անոր որ-
դիկներէն մէկը միայն մնացած էր (Օր-
սիլըք անուն, և այն ալ չը կրնալով
իւր հայրենեաց մէջ անշուք և անը-
շան կեանք մը վարելու հանգուրժել,
ուր իրեն հայրը այնքան պերճաւթեամբ
փայլած էր, օտարական նաւու մը մէջ
մտած ծովուն որ և իցէ կղզւոյ մը
մէջ անշուք կեանք մը վարելու գնա-
ցած էր : Այս վրայ ինձ յաւերցուցին
թէ այն (Օրսիլըքն ալ գարբաթի կըղ-
զայն առջեւ նաւարկելու թեան պա-
տահած էր, և այսպէս իմ բարերար
լըինի ընտանիքէն ոչ որ մնացած էր :
Իսկայն մտածեցի անոր բնակած տա-
լը գնել և նաեւ այն բարեբեր դաշ-
տերը կամ անդէրը զոր ունէր չըջա-
կայից մէջ :

Այս վայրերը վերստին տեսնելու
չափազանց ուրախ էի, վասն զի ինձ
կը յիշեցնէին այնպիսի սիրուն հասա-
կի մը և այնպիսի բարի տիրոջ մը

քաղցր յիշատակը : Ինձ այնպէս կ'ե-
րեւէր թէ տակաւին այն ծաղիկ հա-
տակիս մէջ էի , ուր Ալինին ծառա-
յած էի :

Հազիւ թէ իրեն ժառանգութեան
ինչքերը իւր սիրտատէրներէն գնեցի
և ահա Ալադամէն ստիպուեցայ գնալ ,
որովհետեւ հայրս փոխթրութեւ
մայրս յիտիլ մեռած էին : Եղբայր-
ներ ունէի , որոնք յիմասին ըստ չէին
ապրեր : Ալադամէն հասնելուս պէսանոնց
ներկայացայ պարզ հագուստով մը ,
ինչքերէ զուրկ մարդու մը նման : Երբ
զիս տեսան շատ զարմանք ցոյց տուին
մտածելով որ այսպէս իրենց հօրը փո-
խթրութիւն ժառանգներուն թիւը
կաւենար . որովհետեւ պիտի ստիպուէին
անոր փոքր ժառանգութիւնն ալ այն
համեմատութեամբ բաժանելուստի կամե-
ցան իմ ճնուկդ ուրանալ և դատա-
ւորաց առջեւ մերժեցին զիս ճանաչե-
լու : Այն ժամանակ ես ալ անոնց այս
տմարդութիւնը սրտով չէի համար .
յայտնեցի որ ես կը հաւանիմ իրենց
համար անձանթ ըլլալ . այն պայմա-
նաւ որ իրենք ալ իմ ժառանգներս
ըլլալէ բոլորովն դադրին :

(Պիտի շարունակուի) :

ՈՍԻՐԲ ՓՐԿՉԻ ՎԱՆԲ

ՅԵՐԱՍԱԼԱՅ

Վենետիկ Ս . զազարու վանքը տը-
պագրուած մեծ աշխարհագրութեան
մէջ անգագուշութեամբ սխալելով Ե-
րուսաղէմի մէջ Ս . Փրկչի վանքն հու-
նաց վանք ըստւած է : Այս սխալը Ե-
րուսաղէմի մէջ Եղգիս համար ծանր
հետեւութիւն կրնայ ունենալ ապա-
գայ ժամանակներու մէջ . որուն ա-
ռաջն առնելու համար Սիօնի միջոցաւ
հրապարակաւ կը ծանուցանեմք նոյն

աշխարհագրութեան այս կէտին մէջ
ունեցած սխալը : Այս Ս . Փրկչի վա-
նաց Հայոց Եղգիս բլաղուն վրայ Ե-
րուսաղէմի ստորագրութեանց և Հան-
նէ վարդապետի պատմութեանը մէջ
ընդարձակ խօսուած է : Այսին զատ
1200 տարիէն աւելի հինօրեայ հրո-
վարականերով ալ կը հաստատուի Ե-
րուսաղէմի մէջ Ս . Փրկչի վանքն Հա-
յոց Եղգին Եկեղեցին եւ մատուռն
ըլլալը :

Սոյն վանքի ստորագրութիւնն 1859
ին Վանաց Ծարանը տպագրուած
Երուսաղէմի Ստորագրութեանն առ-
նելով կը գնեմք նաեւ Սիօնի մէջ յի
գրութիւն հասարակաց :

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐԱՆԱԿՈՂ ՄԱՆ ԳԵՂԱՔԻՍ ՍՐԲՈՅ
ԵՐԱՍԱԼԱՅԻ

Յաղագս աւրբ փոխ վանաց Բեյ :

Երեւոյ ընդ դուռն Գաթի , զոր
Փրկչի դուռն կոչեմք , և է յհարա-
տկողմն քաղաքիս Երուսաղէմի : Հան-
դէպ դրանն է ուր ֓րկչի վանքն մեր ,
և է բարձրարեւմ պարսպու , և միով
երկաթի դրամբ ամրացեալ . որ ունի
առ հիւսիս , և մասնէ ընդ հարաւ :
Ի մասնէն յի նեքս չորս տափածանաւ
լընէ յի գաւիթն . որոյ երկայնութիւն
է 30 տոնաչափ , և լայնութիւնն 24 .
և երեք տափածանաւ երանէ յի դուռն
Եկեղեցւոյն , յի ձախմէ յի յետուստ
դրանն են գերեզմանք հանգուցեալ
Պատրիարքաց :

Աագ խորանի վէմն է իսկ կախա-
րիչ Վէմ կենսատու սրբոյ Գերեզմա-
նին Բրիտտոսի , որ յատուկ պարգեւ
իմն շնորհեալ է Եղգիս մերում յի

Տեառնէ . որոյ երեքին կողմանքն բայ են և տեսանին , որ հոգւոյ փափաքաւ նոք համբուրեալ պատուի ի մէնջ ի հաւատացելոցս , յորոյ վերայ և կատարի ահաւոր խորհուրդ սուրբ Պատարագին :

Ի ձախմէ Նազ խորանին է Նշրկորդ բանան Վրիտտով , որ է յոյժ նեղ և անձուկ փորրագոյն մատուռ մի , և ի նմա սեղան Պատարագամատոյց : Եւ ի յետուստ Նազ սեղանոյն է պահաւան՝ և սեղան մի , և յարեւմտեան յանկիւն և կիզեցւոյն է յատուկ պահարան մի եւս , և և կիզեցւոյն է պայծառ , պատկերադրոյ և հրաշակերտ հոգեակալ և վայելչագեղ : Աս է տուն կոյիտփայ քահանայապետին . զի ի տանէ Լննա քահանայապետին ածաւ Փրկիչն մեր աստ . և մոռեալ ի բանտ , ապրտակեցաւ և ձագեցաւ , զի ծածկէին զերեսս նորա և տանջէին . հարցանէին զնա և ասէին , մարգարէաց՝ « Սէլ է որ եհարն գրեզ » . Սաբի , ԽԶ . 57 . 75 : Սաբի . ԺԴ . 53 . 72 Եւ . ԺԸ . 24 . 27 :

Ըստ Պետրոս երկցս ուրոցաւ ըդ Տէրն , ոչ գիտեմ զնա՝ և ոչ ճանաչեմ ասելով : Ղ-ի . ԻԲ . 51 : Ըստ կապեցին զարարչագործ Փրկիչն մեր Հիսուս ի քարեայ սիւնն . և ուժգին հարկանէին զնա : Եւ ի մէջ գաւ թին առ արեւելքս գոյ խորան մի , յա նուն սուրբ Չարչորանաց , որոյ բեմն և սեղանն է կձեայ , ի ներքոյ նորին ևս է կձեայ քանդակածոյ քարամբք յորինեալ , և ի հարաւ կուսէ երկաթեայ ճաղիւ և դրամբ ամրացեալ :

Յարեւմտակողմն ի յետուստ երկաթի դրան է սենեակ մի , սկսեալ մինչ ի հարաւային անկիւնն են երեքին կամարք , յորոյ վերայ են սենեակք վեց : Իսկ ի հարաւակողմն գաւթին երեքին կամարքն են գերեզմանք

Պատրիարքաց . և ի ներքս արեւելեան կամարին են կրկին սենեակք , և կրկին ջրհորք , և ջրեքին կամարք եւս գոն : Եւ է քարեայ սանդուխ մի , ընդ որ ելանէ քսաներկու աստիճա նաւ ի վեր , յորում են երեքին սենեակք , որոց առաջինն առ հարաւ և առ արեւմուտա երկաթեայ ճաղիւ գեղեցկացեալ . սորա ամենեքեան ի հիմանց նորոյ շինեցան յաւուրս Տ . Վրախոսի Սրբազան Պատրիարքի , յամի Տեառն 1849 .

Ըրտաքոյ սուրբ Փրկչի վանուցս ի հիւսիսակողմն է պարտեզ և ձիթատան մեր , յարեւմտակողմն է գերեզմանատունն մեր . և ի մէջ մերոյս է Լատինացն , բայց յատուկ և անխառն , որ ունի նշան ցածագոյն որմն , այլ գիտելի է զի ի թիւ Հայոց՝ ՌՄԻԶ , Յուլիսի 26 . Հաամ օղլու Սէհմէտ փաշայն եկն և չըջէր ի սուրբ Վաղարշ Երուսաղէմ . և ի սոյն ամսոյն 29 Յուլիսի . յաւուր շարաթու բազում կաշառ ընկալեալ ի ձեռաց Լատինաց , վասն որոյ զմեր սուրբ Փրկչի գերեզմանատան մասն յափշտակեալ ի մէնջ ետ նոյս , յորում նախ քան զայն չերի գերեզման Լատինաց անդ : Ի հարաւաւ կողմն ի մէջ մերոյս գերեզմանատանն է փոքրիկ տեղի մի , որ պատեալ կայ ցած և անշուք որմով . որ է գերեզման սրբոյ վկային Բագոսի . զորմէ գլրի ի վարս սրբոց , ԺԲ . Հապոր , յերես 74 : Յայսմառ . Վեկեմբերի 15 և 18 :

Բագոս արեղայ էր՝ ասէ , ի կողմանց Երուսաղէմի ի ժամանակս Կուսանդիայ՝ և մօրն եօրինեայ : Սրբա եւ թըն եղգարք էին , հայր և մայր սոցա դարձան յայլազգութիւն . ի մեռանել հօրն՝ մայր մանկանցն ստոյց նոցա անդրէն զքրիստոնէութիւն՝ նա այս լինքն Բագոս չոգու ի վանս սրբոյն Սաբայի , կրօնաւորեալ մկրտեցաւ աստ

նեւութեամբ, և կոչեցաւ Ռաբոս. նա միտեաց զհնգեփն եղբարս իւր, իսկ վեցերորդն՝ որ մնաց յայլազդու թեան՝ որ կոչէր Վահակ կամ Վեթա՝ մատնեաց զՌաբոս, զոր կաշեալ այլազդեաց գանիւք և թշնամանօք տտրան առ Վիրան, որ և ետ ապրտակել զնա, իսկ նա ասէր՝ Վեթա իս. և յետ բազում խռշտանգանայ՝ հատին զգլուխ նորա. զոր բարձեալ քրիստանէից՝ թաղեցին զնա հանգեալ սրբոյն Սիմօնի սուրբ Փրկչի վանուցս, և սուրբ տեղւոյն ննջման օրրուհւոյ Կուսին յարեւմտից կուսէ: Բայց ի քրիստանէից ոչ ոք մտանէ ընդ այն, բանդի ի ձեռս այլազդեաց է, և մտանէ լն վտանգաւոր:

Եւ ի հարաւախողմն գերեզմանաւ տանն մեր է գերեզմանատունն աղգին Լնդղիացւոց, զոր յամի Տեառն 1826, գնեցին անդ ագարակ մի, և կանգնեցին շուրջանակի պարիսպ, և միով դրամբ ամրացուցին, որոյ երկայնութիւնն 36 քայլ, և լայնութիւնն 25:

Ի մէջ գերեզմանատան հետեայ և սրբոյն Սիմօնի է Տուն և Տեղի ննջման սրբոյ Կուսին, յորում եկաց յետ համբաւելոյն Վրիտանի ամա չորեքտա, սան. աստ էր յառաջագոյն վանք, և է յարեւմտակողմն սրբոյն Սիմօնի իւր 20 քայլ հեռի ի նմանէ, և մինչեւ ցայսօր մնացեալ են քարեղէն նշանք խաչի ի յորմն, որք պատուին ի մէջ:

Ոմանք ասեն՝ թէ աստեղե Սկիզբն նիւթական եկեղեցւոյ. յորում գումարեալ լինէր զնիւտորեալ եկեղեցին Վրիտանի ի յազօթա. իսկ այլք թէ ի Վերնատանն եղև սկիզբն, և ինձ հաւանական թուի այս, այսինքն Վերնատունն:

Յետ ննջման սրբոյ Կուսին մինչ Բաքեալք բարձեալ գաղաղաւ Ըղմարմին Տիրամօրն տանէին ի Գեթ

սէմանի. ընդ սուպ ելին անօրէն Հարեայք, և Վարուհին Սիմօնիս ձգեալ զձեռն իւր ի գաղաղն, կամէր յերկիր արկանել. անդէն և անդ գօտաջեալ չորացաւ ձեռն նորա, և այստեղի է յարեալ սուրբ Փրկչի վանուց յանկիւնն ագարակին. ուր կայր հատոր մի քարեայ սիւնն, զոր բարձեալ ի մէջ եղաւ առնթեր մերոյս աստիճանաց սանդխոյն, ընդ օրով երանէ յարտալին հրապարակն սուրբ Փրկչի վանուց մերոյ:

Սիմօնի Եւագ գումնհայի ի հիւսիս և ի Փրկչի վանքն, որ 13 քայլ հեռի ի դրանէ աստի գոյ ջրհոր մի ուր Բաքեալք արկեալ վիճակս յետ համբաւելոյն Վրիտանի, գնացին յիւրաքանչիւր աշխարհս. « Եւ ելեալ քարոզեցին ընդ ամենայն երկիր տեսան գործակցութեամբ ». Սաղ. ԺԶ. Դ-ի. ԻԳ. 47:

ԺԵՄԵՆԵԿԵԳԵԿԵՆԲ

— Յունիստ ամայ Սիմօն հրատարակուած Լնդղիայ Երտալին գործոց պաշտօնատունէն առ Սրբաղան Պատրիարքն ուղղուած նամակին ծանուցած նկարագիր երեք պատկերներն այսինքն Վերթորիա թագուհւոյն և իւր ամուսնոյն Վանսորդ իշխանին և թագածառանգ Կարլի իշխանին: Եկան հատան ի Ս. Եթուս ամբողջ: Երգէն հասարակութիւնը գիտէ որ. երեք տարի յառաջ Հապէշտանի մէջ գտնուած Լնդղիայի բանտարկելոց ազատութեանն համար Հայոց Վարդապետի մը ի Հապէշտան երթալ թալու համար Վրիտանական կառաւարութեան կամքը եւս կը յայտնուէր կրկին նամակներով առ Ս. Պատրիարքն Երուսաղէմի և առ Ս. Պատրի-

Բարբրն Կ. Պօլսոյ : և Ս. Աւետիս միաբանութենէն այս ճանապարհորդութեանն համար որոշուեցան Վեր : Սահակ Արքեպիսկոպոս : և Աբմ : Տիմութէոս Վարդապետ : որոնք երկամեայ պանդխտութեամբ ամեն տեսակ տառապանոց տանելով Աղլիս բողոքութեան պարտաւորութիւնն առհօր տէրութիւնն Սեծին Բրիտանեայ ամենայն յօժարութեամբ կատարեցին :

Այս յօժարակամ պարտակատարութեան արժանիքը քաջ ճանաչեց Ս. Վահագն Սեծին Վիգթորիա թագուհի : և փութաց արժանապէս վարձատրել Աղլիս առ Բրիտանական միացեալ Տէրութիւնն ունեցած համարմանն արտայայտութիւնը այն երեք նկարները խրկելով ի Ս. Աթոս որ յախտնական պիտի մնայ անջնջ յիշատակ :

Որուն համար միաբանութեանն ունեցած խորին շնորհակալութիւնն յայտնելու համար արժանի բառեր գոյցես դժուար է գտնել :

Վերջին ատեններս Հռովմայ մէջ եղած հռովմական Եպիսկոպոսներէ գումարեալ ժողովին նկատմամբ տեղի ունեցած երեւելի դէպքեր , Կ. Պօլսոյ լրագիրներէն առնելով կը գընեմք Սիսի մէջ պատմական յիշատակութեանց համար : Արոց մէկը պատահած է Ատրեայ գաւառի Յոն Կաթողիկոսներու ընդհանուր Ս. Պատրիարքին և Ս. Պապին մէջ տեղը . ուրուն մէջ կը յայտնուի մէկուն իւր Աղլիսի եկեղեցւոյ առանձին իրաւունքները պաշտպանելու արիական նպատակը . և գիմայինին այլոց իրաւունքն իրեն ձեռաց տակն ամփոփելու անգղայ ճիգը . որ չնկատէր երբէք թէ արդի ժողովուրդը գիւրութեամբ չը

խաբուիր իւր իրաւունքն ուրիշին անցնելու : Իրեն համար խրատ չեղաւ Հայ Կաթողիկոսներու մէջ տեղի ունեցած դէպքերը . որոնք իրենց Եկեղեցւոյ առանձին իրաւունքնին Հաստենանի ձեռամբ կորսուած տեսնելուն անմիջապէս ետքը սկսան վրէտել իրենց իրաւունքը . երբ ասան որ չը վերագառնար , զՀաստենանն անգամ մերժեցին , աւր պիտի մնայ Ս. Պապի հետ նորա ըրած դժեմքը :

Երկրորդն ալ Վեննայի և Հռոմ գարացւոց եպիսկոպոսներուն կողմէնէ առ Ս. Պապն ուղղուած նամակ մ'է անսխալականութեւ սկզբան դէմ :

4 Փետրւար . Կ. Պօլս :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐ

ՊԱՊ ԵՒ ԿԱԹՈՒԼԻԿ ՅՈՒՆԱՅ
ՊԱՏՐԻԱՐԿ (1)

Հռովմ գտնուող ազգարար մէկուն կողմէն Ենտրայի թայմը անուն լրագրոյն հետեւեալ կերպով գրուած է :

Երկուստեք մը նկարագրութիւնը պիտի ընեմ Չեղի , ասիկայ թէ և մանց զարմանք ալ պատճառէ , բայց հանրութեան համար բոլորովին ուղիղ պատահար մ'է : Յիշեալ պատմութիւնը Չեղ ընել ուղեւորս : պատճառը սա է որ . ըստ իս Կաթողիկոսին մէջ հրամայողներուն ճշմարտապէս ինչ գաղտնիարի տէր ըլլալուն հետ մէկ տեղ ուշադրութեան արժանի կէտ մ'ալ կ'առնուի :

“Շատ բացայայտ բան մ'է որ Հռովմի մէջ բաւական արեւելեան Եպիսկոպոսներ ժողուած կամ գտնու

(1) Մանուկ նամակ 1149 :

ւած է : Հռովմի ժողովարանը զօրութիւնը մէկտեղ կեդրոնացնելու համար , իւր անդգայ հոգւոյն մըում տալով ուղղափառ (կամ հին) Եկեղեցեաց վերայիչեալ փոխանորդաց ձեռքէն այնչափ տարիներէ ՚ի վեր անեղծ մնացած շատ մը պինդ խտրութիւնները յատկապէս զիտաւորութեան վերայ է :

Եռաջի աւուր Եպիսկոպոսաց խորութեանց և իրաւանց համար պատկանեալ թղթոյն վրայ խորհրդակցութիւն ըլլալով , կաթողիկէ Յունաց պատրիարքն եւս յիշեալ խորհրդակցութեան հաղորդակցած է :

Յիշեալ պատրիարքն արարերէն լեզուաւ ատենաբանելով լատիններէնի թարգմանուած և գաղղիացի Եպիսկոպոսի մը կողմէն կարդացուած է , նիւթըն ալ սա հետեւեալ կերպովն է :

Նորին պատրիարքութիւնն իշխանութիւնը մէկ տեղ կեդրոնացնել յիմարութիւն և տկարութիւն ըլլալը յայտնելուն հետ մէկ տեղ , հին օրի նաց սովորութիւնն ու ազատութիւնը կարգադրութեան մէջ ըլլալով աւանդ ընտրարուելուն պատճառաւ յառաջ գալիք պակասութեանց սատարիկ կարեւորութիւն մը տուած է :

Յիշեալ խօսուածքը պատմութեմէջ յիշուող ժողովրդեան Եպիսկոպոսի մը խօսքն էր . որն որ ամեն բան իշխանութեան տակ առնել ջանացող անձի մը (Պապին) անկարգ և անկանոն շարժելուն իւր հոգեւոր հարց կողմէն Իրթնութեմ կ'ընէր :

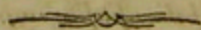
Նոյն երեկոյն յիշեալ Պատրիարքը Պապին առջեւ բերուեցաւ , բայց յառաջագոյն իրեն իմացուցած էին իւր վարդապետներէն և ոչ մէկուն իրեն հետ չ'գտնուիլը և առանձին միայն դալը :

Պապին յառաջն եղած ատենը , հոն նորին պապութենէն և Սուրբ Երուսաղէմի Լատինաց Պատրիարք Սնիսիներօր Վալերիոյէն զատ մէկը չ'տեսաւ :

Պապը սատարիկ բարկութեամբ մը յանդիմանած է զՎերապատիւ Պատրիարքը . յիշեալ Խաղաղի աստիճանաւար Սնիսիներօրի միջոցաւ , և այսչափով ալ չ'բաւականանալով աւելի եւս յառաջ մղած է իւր բարկութիւն :

Պապը յիշեալ Պատրիարքին հրամայած է որ պատրաստի կեցող երկու թուղթերէն մէկը ստորագրէ , այս թղթերուն մէկովը Սեքիթի պատրիարքը կամ բոլորովին իւր ըսածներուն համար մեղաց պիտի գոչէր . և կամ մէկալ թուղթը ստորագրելով իւր եկեղեցւոյ Հռովմի իրաւասութենէն անկախութեան համար անկորուստ պահել , և կամ չահել , ուղած սեփհան խտրութիւններն պիտի թողուր : Խեղճ մարդը յանկարծական կէտի մը դալուն , իւր վարդապետաց հետ խորհրդակցելու համար երկու օր միջոց ուղեց , սակայն խնդրուած միջոցը իրեն չ'տրուելէն զատ իրեն իմացուցին ալ որ , առանց երկու թուղթերէն մին ստորագրելու իւր տունը պիտի չ'երթայ :

Աստի խեղճ պատրիարքը յիշեալ իրաւունքները թողլու համար ստորագրեց : Նաքեզի մարդ մը , որորժողոփոյն մէջ իւր խօսելու իրաւունքը ՚ի գործ դնելով , Պապին քմայր անյարմար աներկիւղ և համարձակ կերպով խօսելուն , թէ պատիւը կորտրած է , և թէ ետ առ ետ տարուած նորին պապութեան գիտութեամբը :

Ահաւասիկ գերմանիոյ քանի մ, եւ պիտիպոսնեքու առ Ս. Պապն ուղղած թղթոյն օրինակը, զոր Սասիսէն առ ներսով կը դնեմք հոս:

«Ահաւասիկ Սիէնայի արքեպիսկոպոս Վարդինալ Սոսիսէրի և ուրիշ Վերմանացի եւ Հունգարացի եպիսկոպոսաց կողմէն անսխալականութեան ըսկզբունքին դէմ առ Ս. Պապն մատուցուած ուղերձը, զոր մեր երեքշաբթի աւուր թղթով յիշած էինք:»

Սրբազնատուրը հայր:

Տպեալ թուղթ մը ձեռքերնիս անցաւ, որ Նիդհանրական ժողովոյ հարց ստորագրութեան ներկայացեալ ուղերձի մը բնագիրը կը պարունակէ: Այն ուղերձը կը հրաւիրէ զժողովն, որպէս զի հաճի Հռովմայ Քահանայապետին իւր առաքելական զօրութեամբ աշխարհի հաւատացեալոց համար ի հաւատոյս և ի բարի վարս վճիռ տալու գերագոյն եւ հեռեւաբար առնականալ իշխանութիւնը վաւերացը նել: Անշուշտ զարմանք կը պատճառէ տեսնել որ հաւատոյ վարդապետները՝ դատը լեւել առաջ կը հրաւիրուին որ տրուելիք վճռոյն նկատմամբ իրենց ստորագրութեամբ կնքեալ յայտարարութիւն մը հրատարակեն: Բայց այսպիսի կարեւոր գործի մը մէջ խորհեցանք թէ պէտք է առ ձեզ դիմենք: Սրբազնատուրը հայր, որ ի Քրիստոսէ ոչխորքն ու գառինքն արածելու պաշտօնը ընդունած ըլլալով, Տեառն մերոյ արեամբ գնեալ հոգւոյ ջերմեռանդ խնամքն ունիք, և ձեր հայրական գործովանօք անոնց սպառնացող վտանգները կը մտածէք:

Անցաւ այն ժամանակներն երբ Վերաքելական աթոռոյ իրաւունքը կաւկածի ենթարկող կաթողիկոսներ կը դրուեցին: Չկայ կաթողիկոս մը որ չ'ձան

չէ թէ Նիդհանրական ժողով մը չը կրնար առանց Ս. Պետրոսի յաջորդին տիեզերական եկեղեցին ներկայացնել ամենն ալ ամենամեծ փութով կը հրահանողին Ս. Աթոռոյ հրամանաց:

Այլէ դատ Տրիդենտեան ժողովն ալ բարեմիտ հաւատացեալոց Հռովմական քահանայապետին իշխանութեան վրայ ունենալիք դաւանութիւնը որոշած է:

Այնպէս նաեւ Ֆիորենցայի ժողովին այս կէտիս վրայ առած վճիռը պէտք է որ թէ իր լրութեան և թէ իր մասնաւոր յօդուածոց մէջ պահպանուի. քանզի Վատին և Յոյն եկեղեցեաց երկուստեք համաձայնութեան արգասիքն է. և եթէ Տէրն մեր արժանի համարի իւր գթութեան աչքն այնչափ չարեաց ներքեւ հեծող Արեւելից վրայ դարձնել, այն վճիռը վերանորոգելի միութեւ հիմն պիտի ըլլայ:

Հարկ կը համարենք յաւելուլ թէ ներկայ փոթորիկս մէջ եկեղեցին նոր պատերազմ մը պիտի մղէ այն անձանց դէմ որ կրօնի դէմ կը մարտնչին, իրենեւ մարդկային սեռին փրկասկար թանի մը. պատերազմ մը որ անցեալ դարուց մէջ երբեք լուծած չ'էր. այնպէս որ յարմար՝ չ'թուիր Տրիդենտեան հարց հրատարակածէն առեւի վարդապետութիւններ տալ կաթողիկոսացոց, որք արդէն լարուած այնչափ որոպայթնեակն փորձութեան մէջ կրնան իյնալ:

Անոց որ, ինչպէս ըսած է Պէլորոմիտոս^(*) բոլոր կաթողիկոս եկեղեցւոյ հետ, «հաւատոյ սահմանները գլխաւորապէս առաքելական աւանդութիւններ և Արեւելեաց հաւանութեան կախումն ունին» և տիեզերական ժողով մը համօրէն եկեղեցւոյ զգացումը ձանկելու ամեննէն կարճ ճանքան է:

(*) Հռոմէոս որ կաթողիկոս տառաւածարան մը:

բայց և այնպէս, ամենաորոշաղան ժողովէն, զոր առաքեալները ձերբառն հետ գումարեցին Արաւոյ մէջ, մինչեւ Այկիոյ ժողովը, մասնաւոր եկեղեցեաց մէջ մուտ գաած անթիւ մուրուքիւններ պատժուեցան ու չիջան Ս. Պետրոսի յաջորդաց վճիռներովը, որոց համօրէն եկեղեցին՝ հաւանութիւն առաւ: Տարակոյս չից որ ամեն բարեպաշտ քրիստոնեաց պարտաւոր են ճշմարտագէտ հնադանդիկ առաքելական՝ աթոռին վճառը: Ասկէց զատ, ներհուն և բարեպաշտ անձինք կ'ուսուցանեն թէ ինչ որ գերագոյն քահանայապետը կը վճռէ 'ի գահայից՝ հաւատոյ և վարուց վերաբերեալ իրաց վրայ, անխժան չէ, մինչև անգամ եթէ եկեղեցեաց հաւանութիւնը որ և է կերպիւ յայտնուած չըլլայ:

Սակայն ներքին չէ լուծի անցնիլ, որ մեծ դժուարութիւններ ալ կան յառաջ եկած եկեղեցւոյ հարց խօսքերէն ու գործերէն՝ որք պատմութեան վաւերական յիշատակարաններուն մէջ գրուած են, եւ նոյն իսկ կաթոլիկ վարդապետութիւնէն: Այնչեւ որ այն դժուարութիւնները չը լուծուին, անհնար կըլլայ վերայիջեալ ուղերձին մէջ ջատագովեալ վարդապետութիւնը ժողովրդոց առաջարկել իբրեւ յ'սուծոյ յայտնաբերայ մեր խելքը կրնիլի այսպիսի վիճարանութեանց առջև, ուստի ձեր բարեւորութեանը վրասհելով՝ կողաշէնք որ այդ անսակ որոշումներ բնելու չ'հարկագրէք զմեզ: Ասկէց զատ, որովհետեւ մեր մեծամեծ կաթոլիկ ազգաց քով եպիսկոպոսական որոշոն կը վարենք, անոնց մէջ կեցած վիճակը հաշտապաշտոց գործածութեամբ գիտենք և կը ճանչենք:

Արդ, աներկբայելի է մեզ համար,

որ խնդրուած որոշումը նոր գէնք կը մատակարարէ կրօնի թշնամեաց՝ կաթոլիկ եկեղեցւոյ գէմ գրգռելու նոյն իսկ լաւագոյն ճանչուած մարդոց ատելութիւնը, և հաւաստի ենք որ այդ բանը, գտնէ Արտակոյ մէջ, մեծ երկիրներու կառավարութեանց պատճառ կամ պատրուակ մը կուտայ եկեղեցւոյ ձեռքը դեռ մնացած իրաւունքներն ալ գրաւելու:

Այս բաները ձեր սրբութեան ներկայացուցինք այն անկեղծութեամբ՝ զոր կը պարտիմք ս.ս. հասարակոց հարցն հաւատացելոց, և կողաշէնք որ հրաման բնէք, որ այդ վարդապետութիւնը, որոց վաւերացումը կ'ուզեն, ինդհանրական ժողովոյն վիճաբանութեանը չը ներկայացուի:

Սորադրո-իւնք

Վանատպէս եւս վերջին լուրերով կը լսենք թէ Հռոմի մէջ Ս. Պապին կողմանէ նոյն առաջարկութիւնն եղեր է Ատրուոյ կաթոլիկներու եպիսկոպոսին ալ ինչ որ առաջարկուեցաւ Աեւրիթի Պատրիարքին, տակայն այս երկուքն ալ բռնագատութեամբ Պապին կամեցողութիւնն ստորագրել վերջը իրենց հրաժարականը տուած են: Ըստ որում՝ իրենց ժողովուրդն արդէն իրենց (Պատրիարքներուն) խօսելիքը վաւերացուցած էին յառաջ ուրնէ թէ այս ինչ կէտերու վրայ այս ինչ կերպ եթէ յիսոսին իրենց պատրիարքութիւնը պիտի չընդունին: Ինչպէս Վանատպի լրագիրն ալ հրատարակեց եպիսկոպոսական ժողովի որոշումը:

Քաջախեան Առաքել աղա :
 Քեմնաճեան Որդիկ Էֆենտի (2 օրի .) :
 Քերեստեճեան Էմովք աղա :
 Քէշքեկեան Յովաննէս աղա Կեսարացի :
 Քեօնեան մահտեսի Կարապետ աղա :
 Քրտաճեան Յարութիւն աղա :
 Քուշաքըզեան մահտեսի Յակոբ աղա :
 Քոյաննէան Յովաննէս աղա :
 Օտտայաշի մահտեսի Պետրոս աղա :
 Փրեկեան Յակոբ Էֆենտի Կեսարացի . (2 օրի .) :

ՀԱՅՓԱ

Գաբրիէան Ստեփան աղա Աննի :

ՀԻՆ ՆԱԽԻԶԵԻԱՆ

Արժ. Մեարդը վարդապետ Սմբատեանց :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Արժ. Ներսէս Ճ. վարդապետ :

Պ. Մալխաս Մալխասեան :

ՂԱՐԱԲԱՂ

Արժ. Արիստակէս վարդապետ Սեդրակեան :

ՄԱԼՂԱՐԱ

Սերոփեան Յովակիմ աղա :

Պիճակեան մահտեսի Յովաննէս աղա :

ՄԱՐԱՀ

Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ վարժատանի նաւերի Մեծ .
 Յակոբեան աղայէ որ Ղազէքսանդրիս :
 Ճանաչեան մահտեսի Սարգիս աղա :

ՄԱՐԶՈՒԱՆ

Գեր. Յովաննէս Արքեպիսկոպոս Էդեսեան :

ՅՈՊՊԵ

Արժ. Աթանաս վարդապետ տեսուչ :

" Բարդուղիմէոս վարդապետ :

Ս. Մուրատեան Սիմէոն աղա :

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Գեր. Նիկողոս Արքեպիսկոպոս առաջնորդական
 փոխանորդ :

Թանգարան զերծանութեան Նիկոմիդիոյ :

Տէր Կարապետեան Մկրտիչ աղա :

Տէր Միմասեան Եղիա աղա :

ՇԱՊԻՆԱՐԱՀԻՍԱՐ

Գեր. Աբրահամ Արքեպիսկոպոս :

ՈՒԼՆԻԱ (ԶԵՅՈՒՆ)

Սուրբ Յովաննէս եկեղեցւոյ վարժատան . Նուէր
 ի Մեծ . Յակոբեան աղայէ որ Ղազէքսանդրիս :

Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ վարժատան , նուէր ի Մեծ .
 մահտեսի Նազարէթ աղայէ Ս. Գափաման :

Սուրբ Լուսաւորիկ եկեղեցւոյ վարժատան , նուէր ի
 Մեծ . մահտեսի Նազարէթ աղայէ Ս. Գափաման :

Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ վարժատան :

Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ վարժատան :

ՉԱՆԱԳԳԱԼԻ

Թաթմաս աղա Յակոբեան :

ՊԱՂՏԱՏ

Խակեատեան մահտեսի Խաչիկ աղա :

Խակեատեան մահտեսի Խակեատեա աղա :

ՊԵՐՈՒԹ

Արժ. Մեարդը վարդապետ տեսուչ :

Մեծ . Պօղոս աղա Վիլենեան :

ՋՈՒՂԱՅ

Խաչակիր Տ. Մինաս Բ. քահանայ .

ՌԱՆԳՈՒՆ

Պօղոսեան Խաչիկ աղա .

Պաղտատեան Կարապետ աղա :

Մ. Մանուկեան Սարգիս աղա .

ՍԵՐԱՍՏԻԱ

Արժ. Պետրոս վարդապետ :

Ահարոն (մահտեսի) աղա :

Աշոտեան Մահտեսի Բարէլ աղա :

Տ. Թէոդորոսեանց մահտեսի Մարտիրոս աղա :

ՍԵՒԵՐԵԿ

Արժ. Եփրեմ վարդապետ Էդեսիացի :

Էազուպեան Սարգիս աղա :

Էնի գօնեան Մարգար աղա Աննի :

ԻձՄԵՆԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍ ԱՂԱ ՄԵՏԵՆԵՑԻ . ԳՅՐԾԱԿԱԼ

ՍԻՕՆԻ :

Սանտրոգ Էմինի Կիրակոս աղա :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ

Պ. Բարսեղ Յովակիմեան :

Պ. Գեորգ Անդրէասեան :

Պ. Խաչիկ Մովսէսեան :

ՍՂԵՐՏ

Մահտեսի Խաչալէ աղա վարժապետ :

ՎԱՆ

Արժ. Յովաննէս վարդապետ Լմատունեանց :

Առաքելեանց մահտեսի Մարտիրոսեան Մարգար աղա :

Խաչատուրեանց մահտեսի Մկրտիչ աղա :

Նաթանեան մահտեսի Համբարձում աղա :

Պօլեօեանց Գեորգ աղա :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Գեր. Յակոբ Աբրաղան Արքեպիսկոպոս :

Գուրամ ճեանց Օշան աղա Յամթեցի :

Թիւֆէնկեան Մկրտիչ աղա Յամթեցի :

Ճանաչեան Առաքել աղա :

Մեծ . ՅԵՂԱԿԱՐ ԱՂԱ ՄԻԹԵՎԷԼԼԻՍ Ս . ԵՐՈՍԱՂԵՄԻ

ԵՒ ԳՅՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :

Միմասեան Յովաննէս աղա :

Պաղաղ մահտեսի Օշան աղա :

Տէր Գրիգորեան մահտեսի Կարապետ աղա :

Տէր Յակոբեան Վարդան աղա Յամթեցի :

ՏՐԱՊԷԶՈՆ

Բարենամբաւ Լ. Գալոպն :

" Մեարդըեան Գալոպն Կիւմիւշխանէի :

" Դալոպն Կիրտսօնի :

Գասպարեան Յակոբ աղա :

Գրիգորեան Նիկողոս աղա :

Խրատեան Վարդան աղա :

Կիւլպենկեան Կարապետ աղա :

Կիւրճիկեան Պօղոս աղա :

Մախոսեան Արիստակէս աղա :

ՄԵՂԱՐԵԿԱՆ ՍԵՐԵՄ ԱՂԱ . ԳՅՐԾԱԿԱԼ ՍԻՕՆԻ :

Միմասեան Յովաննէս աղա :

Յակոբեան մահտեսի Ստեփան աղա :

Ս. Մեղաւորեան Խաչիկ աղա :

ՓԱՐԻԶ

Երամեան Գեորգ Պէյ . (5 օրի .) :

Թիւրապեան Պետրոս աղա :

Յակոբեան Մարգար աղա :

ՔԻԼԻՍ

Յակոբ աղա Աննի . (2 օրինակ) :

Պրոքրատեան Կարապետ աղա . (2 օրինակ) :

Պրամանեան Գեորգ աղա :

ՔԻՇՆԵԻ

Արժ. Գրիգոր վարդապետ տէր Ստեփաննոսեան :

8 ԱՆԿ

Փ Ե Տ Ր Վ Ա Ր

Կրօնականք . (Հերոսոմի հիմնական պարբերական)	25-30
Դաստիարակութեան վրայ	30-36
Ստորագրութիւն Հայկաձոր և Ստան դաւառայ	36-40
Արկածք Արիւթօսիւսի	40-42
Սուրբ Փրկչի վանք Այրուսաղէմ	42-41
ԺԱՄԱՆԱԿԱՐԱՆԻՆԷ	44-49

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԷ

- Ա. Սիօնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեսէ բաղկացեալ ութամսյ թղթով .
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Բէճիտիյէ հանդերձ ճանապարհի ծախքովը, կանխիկ վճարել :
- Գ. Զատ տետրակ առնել ազտով, պէտք է ամեն մէկ տետրին շուրջ հեկան վճարել :